

SULANE

TALLINNA KAARLI KOGUUSE AJAKIRI

Me ei ole kirjatähe, vaid Vaimu sulased,
sest kirjatäht suretab, aga Vaim teeb elavaks.
/2Ko 3:6 järgi/

Maara Vindi illustratsioon

1	Juhtkiri	Toimetuse
2	Jutlus. Jumala Vaimu puudutus on nagu kosutav vihm	Kaisa Kirikal
3	Püha Martin	Ain P. Leetma
8	Jumala Vaim. Pühendatud pastor Matthias Burghardtile	Maara Vint
9	Kuidas ellu jääda? Millist kultuurimudelit me vajame. Pitirim Sorokini (1889–1969) kultuuridünaamika	Tiina Veisserik
16	Koguduse ajalugu. Asta Pöldre – Kaarli kiriku katete tikkija	Marju Raabe
17	Koguduse töötaja. Tuleb tänuga vastu võtta, mida sulle antakse. <i>Intervjuu orelimeister Toomas Mäeväljaga</i>	Saima Sellak-Martinson
21	Muusikatöö. Novembrisuvis Maltal	Jaanus Ruiso
23	Lastetöö. Lasteaed 20	Triin Kuusk
27	Neli sonetti	Merike Kleemann
28	Uskumatu lugu	Anu Allikvee

EELK Tallinna Toompea Kaarli Kogudus

Toompuiestee 4, Tallinn 10142

Telefon 619 9100

e-post: tallinna.kaarli@eelk.ee

kodulehekülg: www.kaarlikogudus.eu

Sulane. Tallinna Kaarli koguduse ajakiri, ISSN 1406-8168;

tiraaž 400; ilmub kaks korda aastas

Trükikoda: PrintStart OÜ

Toimetuse: Külli Saard, Saima Sellak-Martinson

Küljendus: Külli Saard

Arvelduskontod: SEB, arve: EE171010022004706006

Swedbank, arve: EE392200221011214295

Teoloogid on öelnud, et inimesel ei ole võimalik vägisi, oma kavatsest Jumalasse uskuma hakata, vaid Jumala tundmaõppimisel asub initsiatiiv alati Tema poolel. Me võiksime Teda kaua ja tulutult otsida, kuid jõuaks Temani ikka alles siis, kui Tema lubab end leida. Nii jääb meil üle ainult tänuga vastu võtta kõike seda, mida Tema on arvanud vajalikuks meile anda. Aquino Thomasele omistatakse sõnad: „Jumal Isa ja Ta Poega kõigest hingest täname; kiites, ülistades Isa, Tema Poega kuulame; Vaimul Pühal, kes neist lähtub, juhtida end anname.“

Pärast ülestõusmist ja enne taevasse minemist ilmutas Jeesus end jüngritele ja töötas, et ei jäta neid maha. Ta ütles: „Ma palun Isa ja ta annab teile teise Lohutaja, et tema oleks teiega igavesti:

Tõe Vaimu, keda maailm ei saa võtta vastu, sest ta ei näe teda ega tunne teda ära. Teie tunnete tema ära, sest ta jääb teie juurde ja on teie sees“ (Jh 14:16–17). Nelipühapäeval sai see lubadus tõeks ning Jumal saatis inimestele oma Püha Vaimu, kes teeb meid pühaks kristliku kiriku, pattude andeksandmise, ihu ülesäratamise ja igavese elu kaudu. Ta ilmutab end ja tegutseb Jumala Sõna läbi ja aitab meil sellest kinni hoida ja selle juurde jääda.

Käesolev Sulane ilmub Nelipühaks ning abiõpetaja Kaisa Kirikali jutlusest saabki lugeda Jumala Vaimust ja selle puudutuse olulisusest. Sama teema üle mõtiskleb ka Maara Vint. Isa Ain Peetrus tutvustab meile Püha Martini elukäiku ja kunstiloolane Anu Allikvee käsitleb uskmatu Tooma teemat.

Tiina Veisserik tutvustab Pitirim Sorokini kirjutisi ja kirikutekstiili asjatundja Marju Raabe kirjutab Kaarli kiriku altari- ja kantslikatete tegijast Asta Põldrest. Muidugi saab lugeda ka koguduse tegemistest: põhjaliku ülevaate koguduse lasetaia 20 tegutsemis-aastast ja sünnipäevast annab Triin Kuusk, kammerkoor Canoruse osalemisest rahvusvahelisel koorikonkursil Maltal kirjutab Jaanus Ruiso ning läbi intervjuu saame paremini tuttavaks meie kiriku orelihooldaja Tooma Mäeväljaga.

Lahket lugemist soovides

Sulase toimetis

Dies Pentecostes et advent^o Spirit^u Sancti sup^{er} discipulos

Herrad Landsbergist (ca 1130 – 1195) „Nelipüha“, (12. saj)

Jumala Vaimu puudutus on nagu kosutav vihm

Filippus aga ütles talle: „Issand, näita meile Isa, ja me jääme rahule!” Jeesus ütles talle: „Nii kaua aega olen ma teie juures, ja sa ei ole mind veel ära tundnud, Filippus? Kes on näinud mind, see on näinud Isa. Kuidas sa siis ütled: Näita meile Isa!? Kas sa ei usu, et mina olen Isas ja Isa on minus? Neid sõnu, mida ma teile ütlen, ei räägi ma iseenesest, vaid Isa, kes asub minus, teeb oma tegusid. Uskuge mind, et mina olen Isas ja Isa on minus. Kui te ei usu muu pärast, siis uskuge mu tegude tõttu. Tõesti, tõesti, ma ütlen teile, kes usub minusse, see teeb neidsamu tegusid, mida mina teen, ja ta teeb nendest hoopis suuremaid, sest mina lähen Isa juurde ja mida te iganes palute minu nimel, seda ma teen, et Isa saaks kirgastatud Pojas. Kui te midagi minult palute minu nimel, siis ma teen seda.

Kui te armastate mind, siis pidage mu käske! Ja ma palun Isa ja ta annab teile teise Lohutaja, et tema oleks teiega igavesti: Tõe Vaimu, keda maailm ei saa võtta vastu, sest ta ei näe teda ega tunne teda ära. Teie tunnete tema ära, sest ta jääb teie juurde ja on teie sees”
/Jh 14:8–17/.

Viiskümmend päeva pärast Kristuse ülestõusmist oli Jeruusalemma kogunenud palju palverändureid. Ka Jeesuse jüngrid olid seal ning ootasid töötuse täitumist. Jeesus oli neile lubanud, et pärast Tema taevasse võtmist ei jäta Ta omasid orbudeks. Isa läkitab neile

teise Lohutaja – Jumala Tõe Vaimu, keda maailm ei saa vastu võtta, sest see ei näe Teda ega tunne Teda ära. Jeesuse omad aga tunnevad Tema ära, sest Jumala Vaim jääb nende juurde ja on nende sees. Vaja on vaid usku ja usaldust Jumala vastu. Ka siis, kui inimese süda ütleb üht, kuid mõistus kinnitab hoopis midagi muud.

Jumala Vaimu tervendavast ja julgustavast väest kõneleb meile apostel Pauluse elu. Algselt Jumala rahva ja selle koguduse laastajana tegutsedes, toetudes seejuures oma veendumustele ja tõekspidamistele, käis Paulus mööda kodasid ning vedas kaasa mehi ja naisi, et need usu pärast vangi anda. Siiski ei võinud apostli elu jääda selliseks. Miski pidi täielikult teiseks saama. Ülestõusnud Jeesusega kohtumise järel saigi Jumala rahva suurest tagakiusajast sellisama eitatud ja tagakiusatud usu tunnistaja ja kuulutaja.

Muutused on võimalikud, kui inimene laseb Jumalal oma hinge ja vaimu puudutada, ning inimliku tõe ja tahte asemele asub Jumala oma. Pauluse silmad ja süda avati Damaskuse teel, ta koges surmavallast igavesse ellu viivat vabastavat väge, mis pööras tema senised tõekspidamised pea peale. Tema usu tunnistuse keskmeks jäi üksnes Jumala Poeg Jeesus ning kõigile, kellega Paulus edaspidi oma eluteel kokku puutus, kuulutas ta sedasama elavaks tegevat Jumalat, kes oma lunastava käega oli ka

tema – uskmatu südant ja hinge puudutanud, muutes selle halastuse ja armastuse paigaks.

Jumala Vaimu puudutus on igale inimesele nagu kosutav vihm pragunenud ja janus maapinnale, mida kõrbekuumus ja põud on laastanud. Jumala Vaimu puudutus teeb inimese vaimulikult elavaks ja vaimus elavaks. Jumala Lohutav Vaim lükkab ümber või lammutab laiali ühe kõrge müüri inimese ja Jumala vahel ning inimene näeb või kogeb Jumalat Jumala Poja Jeesuse läbi sellisena nagu Jumal on – armastav ja andestav Taevane Isa.

Kas meie laseme Jumala Vaimul end puudutada ja muuta? Kas meie igatseme Vaimu juhatusi või laseme end juhtida maailmal ja selle vaimul? Selleks, et Jumala Vaim saaks meiski usku sünnitada ja meid uue lootusega täita, peab meis midagi muutuma. Meie süda peab teiseks saama ja meie eluhoiak peab muutuma. Uus saab alguse siis, kui usaldame ennast Jumala kätte, kui palume kogu oma südamega ja kogu oma hingega ja kogu oma mõistusega ja kogu oma jõuga, et Jumala Vaim puhastaks meid, täidaks meid oma rahuga ja juhataks meid käima Tema teedel.

Kui Jumal ütleb oma Pojas Jeesuses meile “jah”, siis pakutud armu vastuvõtmine on meiepoolne “aamen”, mida kogu oma edasiseluga ütleme Jumalale tänuks ja kiituseks. Kui me vastame Ju-

malale “jah”, siis on usu, lootuse ja armastuse sõnum saanud meiegi jaoks isiklikuks ja lähedaseks. See pole siis vaid kord selgeks õpitud ja pelgalt õpetuslauseks jäänud teadmine, vaid see on meid sügavalt liigutanud Jumala puudutus, mis innustab meid elama jumalakarlikku elu ning kandma Püha Vaimu vilju. Meist saavad Jumala armastuse külvajad, kes toetuvad kõigevägevamale Jumalale.

Jeesus ütleb: „Otsige esiti Jumala riiki ja tema õigust, siis kõi-

ke muud antakse teile pealegi.” Otsigem oma eluteel Jumala riiki – Tema sõnast ja armuvahenditest, palves ja meelesparanduses. Kristuses pakutakse meile kallihinnalist armukuube, mida Issanda auks ja kiituseks kanda. Selles uues kuues suudame Jumala abiga oma igapäevases elus loobuda üleliigseist asjust, tühjadest mõtetest, sõnadest ja tegudest. Kui Jumala Vaim elab meie sees, siis oleme tõepoolest koos Kristusega surnud ja üles äratatud uuele

elule. Kui meie igapäevaelus saab nähtavaks see, kellesse me usume ja kellele me loodame, kelle jõul ja nõul me tões ja armastuses elame ning kanname Jumala armastuse vilju, siis on see meie parim usu tunnistus. Just sellist nelipüha imet tuleb meil igal elupäeval oma ellu paluda.

Koguduse abiõpetaja Kaisa Kirikal

PÜHA MARTIN

Armas Sulase lugeja! Selles numbris tahaksin põgusalt tutvustada varakiriku isa, kes on tuntud ka Eestimaal ja kelle mälestus on vägagi elav, kuigi me võib-olla seda ise ei tea. Tegemist on pühakuga, kelle elu oli väga lihtne, kuid täidetud ja elatud armastusega. Kuigi tema roll kirikuaisana ei ole teoloogiline, on see võimsalt pastoraalne ja hingehoidlik. Püha Martini kohta on meil säilinud korralik elulookirjeldus, mille on kirja pannud üks tema jüngritest – Sulpicius Severus.

Kui Sulpicius Severus esimest korda Püha Martiniga kohtus, pidi tal imestusest suu lahti jääma. Nimelt oli Sulpicius piiskop Martini külaliseks, aga selle asemel et elada piiskopilossis, elas Martin tagasihoidlikus mungakambris, mis asus eraldatuses. Ning peale kõige pesi Martin enne söömaasumist nii Sulpiciuse käsi kui ka jalgu, näidates sellega üles suurimat aus-

tust kõige tavalisema inimese vastu. Nimelt oli Sulpicius lihtne inimene, kellele ei olnud antud osa saada ei positsioonist ega ka privileegidest. Kuid kõrgel positsioonil olevad inimesed saadeti alati tagasi kloostri, kus Martin elas – seda selleks, et mitte ise langeda kõrkuse patu küüsi. Selle külaskäigu tagajärjel sai Sulpiciusest Martini jünger ja tema elulookirjutaja (biograaf). Paljude varakristlikust ajast pühakute kohta on väga vähe teada, kuid tänu Sulpiciusele, kes kirjutas Püha Martini eluloo esimese versiooni juba siis, kui viimane oli veel elus, ning kellel õnnestus ka nii mõndagi teada saada paljudelt Martiniga seotud olnud inimestelt, on meil olemas hindamatu väärtus Püha Martini eluloo näol.

Martin sündis aastal 315 või 316 Pannoonias, toonases Rooma provintsis, mis tänapäeval asub Ungari territooriumil. Ta sündis

suurel muutuste ja ülemineku ajal. See oli aeg, kui kristlasi ei kiusatud küll enam taga nende usu pärast, kuid kristlus ei olnud siiski veel kuigi paljude poolt aktsepteeritud. Martini isa, kõrges auastmes Rooma sõjaväe ametnik, oli ustav vanale religioonile (uskumustele ja tõekspidamistele) ning jäi uue liikumise suhtes alati kõhklevaks. Sama võib öelda ka Martini ema kohta. Seega oli see Martini enda sisemine vaimne otsing ja nälg, mis ajendas teda – ta oli siis kümneaastane – koputama kohaliku kiriku uksele ning paluma, et ta võetaks vastu katehumeeniks. Sisekaemuslikus palves õnnestus tal omaette Jumalaga koos olla, mida ta väga igatses. Arutledes müsteeriumide üle, leidis ta tõe, mida otsis.

Olles ikka veel ristimata ka-

tehumeen, võeti ta 15-aastasena sunniviisiliselt sõjaväkke. Tolleaegne seadus nägi ette, et kõikide veteranide pojad pidid läbi tege-ma militaartenistuse. Martinile oli see suureks katsumuseks, sest oma hinges soovis ta saada mungaks. Teda tuli militaartenistuse vande andmise ajal koguni ahelates hoida. Siiski, kui vanne oli juba antud, tundis ta endas moraalselt kohustust kuuletuda. Ta määrati paraadratsaväkke, kelle ülesandeks oli keisri kaitsmine, mis ei olnud otseselt seotud lahingutega. Nagu isast, nii sai ka Martinist ametnik, ning ta määrati garnisoniülemaks Galliasse (tänapäeval Prantsusmaal).

Isegi militaartenistuses püüdis Martin elada oma elu mungastiilis. Kuigi talle oli määratud ka teenija, vahetas Martin tihti teenijaga rollid: selle asemel et lasta teenijal oma saapaid puhastada, puhastas Martin ise oma teenija saapaid.

Just sel teenistusajal Amiens'is leidis aset sündmus, mida on tihti kujutatud kristlikus kunstis läbi aegade. Ühel külmal talveõhtul sisenes noor Martin hobusel linna. Ta oli rietatud garnisonipealikule vastavalt, mis tähendas, et tal oli uhke rüü, kiiver ning valge mantel, mille ülaosa kattis lambanahk. Kui ta saabus linnavärava juurde, nägi ta seal üht kerjust, kelle keha oli kaetud vaid väheste riideräbalatega. Kerjus värises ning oli külmast sinine, kuid keegi ei teinud midagi, et teda aidata. Martinit tabas sellel hetkel tugev halastus-
hoog. Ta võttis endal seljast valge rüü, lõi kas selle mõõgaga pooleks

ning kattis teise mantlipoolega kerjuse keha. Paljud kohalolijatest panid seda pahaks ning irvitasid Martini teguviisi üle, kuid palju oli ka neid, kes nägid selles kristliku halastuse ilmingut. Samal ööl nägi Martin unes Kristust, kes kandis mantlipoolt, millega ta oli katnud kerjuse keha. Unenäos ütles Kristus inglitele ja pühakutele, kes ümbritsesid teda: "Vaadake, see on mantel, mille andis mulle Martin, kes on veel katehumeen." Kui Martin ärkas, siis just sõnad "kes on veel katehumeen", ajendasid teda minema ja laskma enast ristida. Ta oli siis 18-aastane.

Me ei tea kuigi palju tema ristimisele järgneva paari aasta kohta, kuid ristimisest osasaamine pidi temas kasvatama indu pühendada oma elu täielikult Kristusele – pühendumust, mis oli konfliktis tema militaarpositsiooniga. See konflikt lõppes täieliku kriisiga, kui nomaadidest frangid ja alemannid vallutasid impeeriumi.

Sel ajal oli kombeks enne lahingusse minekut anda sõduritele raha, et sisendada neisse suuremat armastust isamaa vastu ning seega ka suuremat võitlusindu. Kui keiser Julianus oli üles reastanud kõik sõdurid, et anda neile nende osa, keeldus Martin seda vastu võtmast ning ühtlasi ka võitlemast. Ta ütles: „Pane mind kasvõi armee etteotsa ilma ühegi relva ja kilbita, kuid mõõka ma enam kätte ei võta.“ Julianus sai selle peale vihaseks ja lubas, et Martini soov saab täidetud juba järgmisel päeval. Selle ajani pidi aga Martin vangis olema. Kuid ootamatult saatsid nomaadid sõna, et nad ta-

havad rahu üle läbirääkimisi pidada ning et lahing lükkub edasi. Martin lasti vangist lahti ja vabastati ka militaartenistusest.

Otsides oma elule sihti ja mõtet, saabus Martin Poitiers' linna, et järgida Püha Hilary (ka Hilarius Poitiers'st) eeskuju ja vaimulikku juhendamist. Hilary soov oli, et Martinist saaks preester, kuid Martin keeldus oma alandlikkuses isegi diakoniks saamast. Lõpuks oli Martin nõus, et ta pühitsetakse eksortsistiks, ning sedagi vaid seetõttu, et Martini keeldumist oleks tõlgendatud, nagu ta peaks end liiga heaks sellise alandava töö jaoks.

Teekonnal oma vanemate juurde Alpi mägesid ületades ründasid Martinit vargad, kes ei tahtnud üksnes ta vara, vaid ähvardasid võtta ka elu. Täie rahu ja meelekindlusega rääkis Martin neile Jumalast. Üks varastest oli niivõrd liigutatud, et pöördus sealsamas ning aastaid hiljem jutustas isiklikult Sulpiciusele selle loo.

Kodulinna ootas aga Martinit ees veel rohkem ebameeldivusi. Kuigi ta ema oli pöördunud, keeldus isa seda tegemast. Kui Martin hakkas avalikult hukka mõistma arianismi eksiõpetust, mis lokkas kogu impeeriumis – isegi Kirikus – sai Martin piitsutamiste osaliseks ning ta aeti linnast välja.

Lahkumine linnast ei teinud ikkagi lõppu ebameeldivustele. Martin sai teada, et Hilary oli eksiili saadetud samal põhjusel, ning ta asus erakuna elama ühele saarele Milano läheduses. Arianismi esindajad mõistsid peagi, et Hilary on eksiilis olles veelgi oht-

likum oma kirjutiste tõttu, ning lubasid tal koju naasta. Kui Hilary saabus Poitiers'sse, oli Martin seal teda vastu võtmas ning nad uuen- dasid oma vana sõpruse. Et ra- huldada Martini kutset erakuelu järele, viis Hilary läbi vastava rekollektsiooni. Martini juurde tulid paljud jüngrid vaimulikku juhendamist saama ning ta asutas nende jaoks Liguge'i kloostris. See asus just seal, kus Martin tegi oma esimesed imeteod. Kui üks kate- humeen suri enne ristimissakra- mendist osasaamist, heitis Martin surnukehale ja mõne tunni möö- dudes ärkas surnu ellu. Sulpiciu- sel õnnestus hiljem ka selle isiku- ga kohtuda ning vestelda. Martin jäi sellesse kloostrisse seniks, kuni tema õpetaja ja sõber Hilary suri.

Kõik see leidis aset ajal, mil piiskop valiti veel rahva poolt ning Tours'i piiskop oli just surnud. Rahvas oli otsustanud, et tahab oma uues piiskopis näha pühadu- se esindajat. Seega oli nende otsus lihtne – valituks osutus Martin. Aga kuna nad teadsid, et Martin keeldub sellest rollist, võttis rah- vas appi kavaluse. Üks Tours'i lin- na kodanikest läks Martini juurde palvega, et see külastaks tema haiget abikaasat. Kui heasüdamlik Martin oli sisenenud Tours'i linna, tulid linnakodanikud peidust välja ja piirasid ta sisse. Nad toimetasid ta teiste piiskoppide juurde, kes pidid Martini piiskopiks pühitse- ma. Need kostsid selle peale, et ei pühitse piiskopiks inimest, kes on niivõrd rämpase välimusega. Rahvas aga vastas, et nad ei valinud Mar- tinit tema soengu järgi (mille võib kiiresti korda teha iga juuksur),

Simone Martini (ca 1284–1344), fresko.

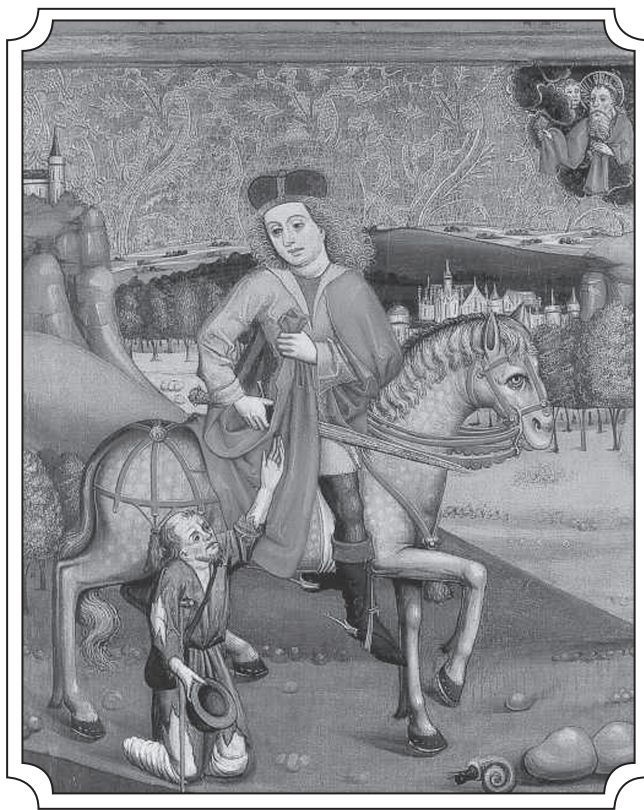
„Pane mind kasvõi armee etteotsa ilma ühegi relva ja kilbita, kuid mõõka ma enam kätte ei võta.“

vaid tema pühaduse ja vaesuse tõttu, mida võib esile tuua vaid armastus ja arm. Olles veendu- nud rahva soovi tõsiduses, pühit- sesid piiskopid Martini piiskopiks.

Selle asemel et elada piiskopi- lossis, sättis Martin ennast sisse kiriku juurde ehitatud kambris, kus ta püüdis, nii palju kui võima- lik, säilitada mungalikku eluviisi. Kuid tollal hõlmas piiskopiamet endas palju enam kui vaid vai- mulikuks juhendajaks olemist. Sel ajal kui impeeriumi administrat- sioon lagunes võõrvallutajate ja

ka sisemiste konfliktide tõttu, oli sageli ainsaks autoriteediks linnas olev piiskop. Väga tihti tulid ini- mesed Martini juurde küsimuste- ga, mis puudutasid kõige erineva- maid eluvaldkondi.

Et sellest kõigest pääseda, põ- genes Martin linnast ning asus ela- ma onni, mille ta ise puuokstest ehitas. Sinna järgnes talle kokku 80 inimest, kes tahtsid tema elu- viisi järgida, ning seetõttu rajas ta sinna kloostris. Tours'iga pidas ta sidet preestritest esindajate kau- du, kes hoidsid teda linnas toimu-

vaga kursis ning kes omakorda said korraldusi, kuidas linnas kirikuelu edendada. Kõigest sellest võib jääda mulje, et Martin ei hoolinud ümbruskonnas toimuvast, kuid tegelikult oli Martin väga sügavalt pühendunud oma kohustustele.

Üks nendest kohustustest oli näiteks evangelisatsioonitöö nende hulgas, kes ikka veel pidasid kinni mittekristlikest uskudest. Kristluse algaastatel oli palju igasuguseid uskumisi ja need lokkasid võimsalt. Martin ei püüdnud neid inimesi pöörata ülevalt kantslist või kaugelt. Tema meetodiks oli külastada inimesi nende kodudes ja rääkida neile Jumalast. Pöördunud koondas ta kogudustesse, kelle juhendajaks sai kas preester või selleks määratud munk. Ning oma poolehoiu ja toetuse märgiks nende koguduste vastu püüdis Martin neid korrapäraselt külastada.

Loomulikult tuli ette ka vastuseisu. Ühel konkreetsel juhul püüdsid kohalikud talle kohta kätte näidata sellega, et riietasid ennast kui jumalad. Ning seejärel, keset ööd, tuli Martinile külla jutukas Mercurius, seejärel Jupiter ning entusiastlik alasti Veenus, lisaks veel mõned puuhaldjad. Pole vist vajadust lisada, et Martinile ei avaldanud see vähimatki mõju.

Teises linnas püüdis Martin veenda kohalikke elanikke ühe puu mahalõikamise vajaduses. See puu oli aga paljudele kohalikele kultusobjekt ning nad nõustusid seda tegema vaid juhul, kui Martin istub kohal, kuhu puu peaks langema. Niisiis istuski Martin sinna kohta, kuhu plaanitud pidi kukkuma puu. Sellel hetkel, kui puu hakkas langema, tegi Martin ristimärgi ja puu kukkus maha täiesti vastupidises suunas, kusjuures ühtki linnaelanikku vigastamata! Sel päeval tõi Martin palju inimesi Kristuse juurde.

Martin lammutas maha ka palju mittekristlikke templeid ning ehitas nende asemele kristlikud pühakojad, andes sellega märku õigest religioonist ja teenimisest. On teada üks juhtum, kus rahvas keeldus lammutamast torni, mille Martin oli palunud maha võtta. Peale seda kui Martin oli palvetanud, hävitas selle torni piksenool.

Tegevusvaldkond, mis samuti Martinilt palju aega ja vaeva nõudis, oli vangide vabastamine. Mitmed kõrged ametnikud isegi vältisid temaga kohtumist, sest nad teadsid, et Martin palub kindlasti armu mõnele vangistatule, kes nende arvates seda ei väärinud. Samas nad tundsid, et ei suudaks Martini palvet täitmata jätta.

Üks nendest, kes sugugi ei tahtnud Martini palvet kuulda võtta, oli kindral Avitianus, kes saabus Tours'i linna koos vangidega. Tal oli plaanis vange järgmisel päeval piinata ning nad seejärel hukata. Niipea kui Martin kuulis sellest, lahkus ta kloostrist ning läks linna. Kuigi aeg oli juba peale südaöö, läks Martin otse kindrali maja juurde ning kutsus teda valju häälega. Biograaf Sulpicius kirjutab, et see oli ingel, kes äratas Avitianuse ning teatas, et Martin ootab teda väljas. Teenijad aga ütlesid, ilma asja järele vaatamata, et ukse taga ei ole kedagi. Kuid inglid ajasid Avitianuse teist korda üles ning seekord läks Avitianus ise ukse juurde. Nähes Martinit, soostus ta vange vabastama. Seda lugu rääkis Avitianus tihti ise hea meelega Sulpiciusele.

Martin oli samas ikkagi tavaline inimene ning seetõttu eksis ka tema. Vaatamata sellele, mida meie arvame varasemate aegade kohta, olid paljud inimesed Martini nägemuste suhtes kõhklevad. Nad arvasid, et need võivad olla põhjustatud liigsest paastumisest. Martin ise andis ka teada, et kahek-

sa aastat enne tema surma sünnib antikristus. Kuid vaatamata tema ilmutuste allikatele, on need siiski paljuski õpetlikud.

Ükskord ilmutas saatan ennast Martinile elegantset ja majesteetlikult rietatuna, ehitult kul-la ja kalliskividega ning teatas, et tema on Jeesus ja nõudis, et Martin teda ülistaks. Kuid Martin nägi teda läbi ja küsis: „Kus on sinu haavaarmid? Kus on pistoda arm? Näita mulle oma kannatusmärke ja ma ülistan oma Issandat! Jeesus ei tuleks minu juurde rikkuses, vaid oma kannatuse ja vaesuse märkidega.“

Nii nagu Martin oli tuntud oma imetegude poolest, oli ta tuntud ka oma halastuse poolest. Just halastus oli see, mis sai talle komistuskiviks ning mida ta ise pidas enda suurimaks veaks. Piiskopid Hispaaniast, nende hulgas piiskop nimega Ithacius, läksid keisri jutule, et aidata võidelda eksiõpetuse vastu, mida levitas mees nimega Priscillianus. Martin oli täielikult nõus sellega, et too mees levitab eksiõpetust ning et ta tuleks Kirikust välja heita. Kuid talle oli vastumeelt asjaolu, et Ithacius apelleeris ilmalikule autoriteedile. Ning veelgi rohkem oli ta pettunud seetõttu, et Ithacius nõudis Priscillianuse ning tema järgijate hukkamist. Martin kiirustas, et rääkida keiser Maximusega, nagu seda tegi ka Ambrosius Milanost. Martin tõi selgelt esile asjaolu, et see on kirikusisene küsimus ning seetõttu puudub ilmalikul jõul igasugune õigus sekkuda ja et nende isikute sakramendiosalusest väljaarvamine oli

juba piisavalt karm karistus. Olles veendunud, et tema esitatud argumendid on küllalt tugevad, lahkus Martin südamerahus. Kuid kui ta oli lahkunud, suutis Ithacius siiski oma mõju maksma panna, nii et Priscillianus ja teised vangid said piinamise osaliseks, misjärel nad hukati. See on esimene kord, kui eksiõpetuse eest on määratud surmanuhtlus. Milline kohutav pretsedent!

Kuid Martini suurim „patt“ on alles ees. Martin kiirustas tagasi, et piinamist ja hukkamist katkestada. Kohale jõudnud, keeldus ta tunnistamast osadust piiskoppidega, kes olid seotud hukkamisotsusega. See oli tugev avaldus, mis lükkas tagasi konkreetset piiskopid ning eemaldas nad Kiriku osadusest.

Keiser Maximus aga teadis, kuidas murda Martini südant. Tema valduses oli vange, keda Martin tahtis vabastada. Keiser lubas, et vabastab kõik vangid, kui Martin osaleb armulaual koos Ithaciusega. Martin oli sellega nõus, kuid hiljem piinles ta tohutul hääbi ja süütunde käes, et oli nõustunud. Pärast seda ei osalenud ta ka enam piiskoppide koosolekul.

Koduteel ilmutas Martinile ennast ingel, kes ütles talle, et on õige kahetseda tehtut, kuid on vale kahetsema jääda. Ingel lohutas teda sõnadega: „Sa ei näinud muud võimalust. Ära kaota südant, taasta oma tugevus, muidu sead ohtu iseenda lunastuse.“ See nõuanne sobiks meile kõigile hetkedel, mil peatume liiga pikalt oma eksimustel.

Martin suri umbes 80 aasta vanuses 8. novembril. Ajaloolased ei ole jõudnud ühisele nõule ning seetõttu võib tema surmaajaks pidada vahemikku aastatel 395–402. Püha Martini nimepäev on tema matmiskuupäev, 11. november. Tema enda soovil maeti ta vaeste surnuaiale. Tänapäeval asub sellel kohal sinna rajatud Püha Martini basiilika.

Just sellesama Martini järgi on oma nime saanud ka usupuhas-taja Martin Luther. Martin Luther sündis 10. novembril. Kuna ta ristiti järgmisel päeval, mis on Püha Martini (Tours'i) püha, siis sai talle osaks au kanda selle pühaku nime. Meie rahvakalendris meenutab Püha Martini mälestust mardipäev, mil sandid ja vaesed käivad uksele ning paluvad almust.

Püha Martin on vaeste kaitsepühak. Kristlikus kunstis kujutatakse teda hobuse seljas, jagamas poolt oma mantlist vaesega, kellega ta kohtus.

Isa Ain Peetrus Leetma

Jumala Vaim

Pühendatud pastor Matthias Burghardtile

Kevad oli pruudiehtes. Aiad õitsesid ja õhus oli tunda lillede joovastavaid lõhnu. Õitsesid ka viljapuud ning marjapõõsad oma tagasihoidlike õitega.

Matthias tuli külastama oma lapsepõlvkodu. Ta oli palju aastaid eemal viibinud, kuid alati oli ta koduaeda südames kandnud. Õhtuti uinudes olid silmade ette ilmunud lilled oma puhta iluga, pannes ta mõtlema, et nad õitsevad ikka samas aias edasi, et kevad pole veel suveks saanud, ei saa

kunagi sügiseks ning lilled ei uinu kunagi talveunne.

Matthias avas aiavärava. Hetkeks jäi ta sõnatuks oma mõtetes. Vanad kirsipuud õitsesid, puistates heldelt õielehti tuulde. Maapind kirsipuude all sinas meelepeadest, otsekui oleks taevasina langenud rohule.

„Ära unusta mind! – nii hüütakse seda lille,“ käis mõte läbi Matthiase pea.

„Ei, ma pole teid unustanud!“ tulid sõnad üle ta huulte. Ilu oli nii kütkestavalt ülev, et Matthias langes põlvili. „Sina, Jumal, oled loonud õitsvad puud ja põõsad,

oled riietanud lilled, et need rõõmustaksid inimsüdan.“ Talle meenus: „Kui aga Jumal nõnda rüütab väljal rohtu, mis täna on ja homme visatakse ahju, eks siis veelgi enam teid, te nõdrausulisel!“ (Mt 6:30)

Matthiase süda täitus ülevoolava rõõmuga ning ta hakkas kiitma, tänama ja ülistama Jumalat. Ja Jumal kuulis teda ning saatis oma Vaimu tema peale.

Matthias tundis, et armastus Jumala ja ligimeste vastu ei mahu enam ta südamesse, tundis, et peab kogu oma elu pühendama Jumala teenimisele. Ta nuttis ja

Maara Vint, 2016

naeris läbisegi, kallistas pihkudega lilli ja ütles hellalt: „Te kõik olete Jumalariigi kodanikud.“

Puud, põõsad ja kõik selle aia lilled kuulsid seda. Neid sõnu kuulsid ka inimesed, kellele ta aastate pärast kuulutas Jumala sõna kirikus, mille ta ehitas sa-

masse vanasse aeda. Selle hoone rajas ta apostlite ja prohvetite alusele, mille nurgakiviks oli Kristus Jeesus ise.

Kirikut ümbritses lilleaed ning kevaditi õitsesid seal kirsipuud, puistates hellasti õielehti nagu lund.

Ka maapealne elu võib olla väga ilus, kui su südames valitseb Jumala rahu ja su peal puhkab Jumala Vaim.

Maara Vint

Vääna-Jõesuus veebruarikuus 2016

Kuidas ellu jääda? Millist kultuurimudelit me vajame.

Pitirim Sorokini (1889–1969) kultuuridünaamika

Sissejuhatus

Tallinnas 20. veebruaril 2016 toimunud Uue ühiskonna loomise 3. konverentsil arutati uue ühiskonna, uue sotsiokultuurilise mudeli kujundamise võimalusi ja selleks vajalikke struktuure (Saale Karelda ettekanne „Paralleelstruktuuride loomine muutuv ühiskonnas“). Tundub, et eesti inimesed otsivad võimalusi, et kujuneks uus ja hoolivam sotsiokultuur. Kristlaskonnal on just nüüd, 21. saj teisel kümnendil enneolematult hea võimalus astuda dialoogi, kõneta da kõiki hea tahtega inimesi, sõltumata usulisest kuuluvusest või kuulumatusest. Muutunud teaduspilt pakub selleks piisavalt sõnastusi ja mõttearendusi, mis on lähedased või vähemalt kõrvutatavad kristliku kultuurilooma aluseks olnud põhiteksti – Piibliga. 21. sajandil on üha rohkem teadlasi, kes väidavad, et inimtegevus on tuhandeid aastaid kestnud arenguprotsessis jõudnud võimekuseni, mis ohustab elu jätkuvust maakeral. Meid kõiki seob ühine väljakutse: hoida elu. Margus Ott, filosoferides pärimuse teemal, ei saa jätta märkimata: „Mõtlemist nõudvad teemad on aina pakili-

semad ja globaalsemad, nii et on tarvis rakendada kogu inimkonna mõttepärandi ressursse.“¹ Mõis tagi ei ole ta ainus, kes taolist mõtet on väljendanud. Vaja on senisest laiemalt teadvustada nii ohtusid kui ühishuvi – inimelu ja ka teiste eluvormide külluse hoidmist planeedil Maa. See on võimalik ja mõttekas vaid juhul, kui samaaegselt on võimalik jagada lootust ja näidata väljapääsu kriisist. Euroopa, sealhulgas ka Eesti kristlaskonnal on võimalus jagada lootust, osaleda uue eluhoidva vaimukultuuri aluste kujundamisel (ka neurolingvistiline programmeerimine, mis teaduse ja pseudoteaduse piirimail näib toimivat, soovitab tegutsemisel lähtuda vaimsest²). See aga eeldab mõttevahetust, ühisosa leidmist ja väljendamist mitte ainult kristlaskonnale mõistetavas sõnastuses. Alljärgnev ongi väikeseks katseks esile tuua ühishuvi ja vaadata, kuivõrd on võimalik tänapäeva teaduses esile tõusnud mõttearendustega seostada-kõrvutada Pühakirja sõnumit ja mõttekäi-

¹ Ott 2015: 70.

² Vt Robert Diltsi NLP ühendatud väli, J. O. Connor, J. Seymour 2008. Sissejuhatus neurolingvistilisse programmeerimisse. Tallinn.

ke (nt Ps 37:5 jt), mille lihtne ja mõjuv sõnastus jääb väljaspool kristlikku konteksti väheütlevaks või arusaamatuks. Sekulaarset kõnepruuki kasutades põhjendan ristiniimesena seisukohta, et me vajame ülemeelelisele häälestatud kultuurimudelit. Käesolevas artiklis tutvustan Pitirim Sorokini teooriat ülemeelelisele ja meelelisele häälestatud kultuurimudelile seaduspärasest vaheldumisest.

Kas inimese (inimkonna) ajaloost on teada kultuurimudeleid, mis on häälestanud suhte Väega väljaspool märgiilma ehk omailma?

(Kultuuri arengut kirjeldavad integrealsed mudelid 20. sajandist – Pitirim Sorokin vs. Ken Wilber.)

Ilmselt pole väide, et inimesel on olnud teadlik ja toimiv suhe oma ilma-välise väega, tumeenergiaga otseste vaatlustega tõestatav ega ka ümberlükatav. Valgustusajajärgses teaduses püsis tava, mis välistas transtsendentse kaasamist. Tolleaegsetes teaduslikes tekstides kuni 20. saj lõpupooleni puu-

duvad vihjed üleemeelisele (st viited, millele oleks analoogiaid eelnevate aastatuhandete filosoofilis-religioossetes tekstides). Samas kasvas juba 19. sajandi lõpupoolel ja 20. sajandi algupoolel huvi üleemeelisele, sakraalsele, esoteerilisele suunatud traditsioonide ja kultuuritekstide vastu humanitaarteadustes: etnograafias, antropoloogias; 20. sajandi lõpupoolel ka psühholoogias, neuroloogias. Uuenenud teaduslikku maailmapilti integreerib ja kujustab-kaardistab 20. sajandi lõpukümnendil Ken Wilber. Tema raamatutest on mitmed ilmunud ka eesti keeles. Kuid üks olulisematest uurijatest, kellele K. Wilber on tuginenud integraalse inimarengu mudeli loomisel – Pitirim Sorokin (1889–1969)³ – on jäänud otsekui unustushõlma. Tema monograafiat „Social & Cultural Dynamics. A Study of Change in Major Systems of Art, Truth, Ethics, Law and Social Relationships“ (lühendatud ja II maailmasõja järel täiendatud kokkuvõte nelja köitelisest teosest (1937–1941), mis ilmus esmakordselt 1957) ei olnud 21. saj esimesel kümnendil isegi Wikipedias. See 20. saj esimesest poolest pärinev makrosotsioloogiline integraalne uurimus – mastaapne visioon kultuuridünaamikast – on teedrajav. Tähelepanuväärne on see veel selleski mõttes, et uuenemine sotsioloogias algas tunduvalt hiljem. P. Sorokini sotsiaalfilosoofilist uu-

rimust on kõrvutatud Hegeli, Marxi jt suurte mõtlejate töödega, mis on mõjutanud maailma-vaadet ja avanud uusi horisonte.⁴ Artikli vaatenurgast on oluline, et P. Sorokini uurimus kultuuridünaamikast näitab, et on olnud ajalooperioode, mil sotsiokultuur on otsinud suhet ja häälestanud end üleemeelisele ehk maailma-välisele tundmatule Väele.

Uurides inimkonna kultuurilugu aastatuhandete lõikes, avastas P. Sorokin sotsiokultuurilistes protsessides seaduspära – seotuse, mis on sügavam kui lihtne funktsionaalne ühendus.⁵ Uurimustöö käigus kogutud tohutut hulka lõpmatult keerulisi sotsiokultuurilisi nähtusi ühtsesse süsteemi integreerides⁶ täheldas ta kahte vastanduvat sotsiokultuuri-

list suunitlust: ideatsionaalset ja empiirilist (ehk meelelist).⁷ Askeetlikku ideatsionaalset kultuuri läbib punase niidina mõte, et tõeline absoluutne reaalsus on üleemeeline, aga meie meeleorganitega tajutav – illusoorne. Meelelises kultuuris vastupidi askeetlikule eksisteerib vaid üks reaalsus – just nimelt see, mille võtavad vastu meeleorganid.⁸

Endalegi ootamatult avastas ta, et sotsiokultuurilistes protsessides on täheldatav superrütm – paradigma muutus: ideatsionaalne (üleemeelisele suunatud) kultuur asendub ajapikku meelelisega. Üleminekul üleemeeliselt meelelisele on lühem, idealistlik periood, mil mõlemad kultuurikontseptsioonid on harmoonilises kooskõlas. Seevastu üleminek meeleliselt sotsiokultuurilt üleemeelisele toimub integraalse vaheperioodita, katastroofi kau-
du.⁹

7 P. Sorokini termineid aktsepteeriti, siiski kirjutab Arnold J. Toynbee: „Lute terminite loomine [silmas on peetud termineid ideatsionaalne, meeleline ja idealistlik] on kahtlemata suhteliselt väike pahe, kuna mitte ükski tänapäevases kasutuses olevatest terminitest ei väljenda täpselt neid kategooriaid, mis on formeerunud uurija teaduses. Samas toovad uued terminid raskusi autori ja ta lugeja vahel toimuvasse intellektuaalsesse suhtlusprotsessi. Kas Sorokinit poleks rahuldanud mõni terminoloogilistest paaridest, nagu sealpoolne ja siinpoolne mentaalsus, vaimne ja materialistlik mentaalsus, dogmatism ja skeptitsism, elu usu järgi, elu mõistuse järgi? Ilmselt Sorokin ise vastab, et ta tundis möödapääsmatut vajadust luua oma uus terminoloogia, kuna need terminid, mis on käibel, ei väljenda ta mõtet täpselt ja ammen-daval moel.“ (Sorokin in Review. Duke University Press. Durham, N.C., 1963, 78–79). (Sorokin 2000: 837.) Venekeelseks tõlkevasteks mõistele ideatsionaalne on pakutud üleemeeline (Sorokin 2000:6).

8 Sorokin 2000: 34, 35.

9 Samalaadseid kultuuridünaamika kirjeldusi on mitmeid. Näiteks ka I. Evlampiev mär-gib ajaliku ja ajatu (igavikulise) kultuuritüü-bi vaheldumist. Ajatu kultuuri puuduseks

4 Omaette uurimist vääriks, kuivõrd on P. Sorokin mõjutanud filosoofilise mõtte arengut Ameerika Ühendriikides ja mujal. Jättes kõrvale erinevused keelekasutuses, võiks K. Wilberit pidada P. Sorokini monograafia filosoofilise aspekti edasiarendajaks. P. Sorokini integraalne visioon on inspireerinud K. Wilberit integraalset nägemust, mis nõuab vaimu mineviku avaldusvormide teadvustamist ja austamist, samuti vaimu kohalolu tunnustamist ja austamist modernismi ja postmodernismi saavutustes. K. Wilber raamatus „Kõiksuse lühilugu“ toodud mõistet tõusev faas – laskuv faas on võrreldavad P. Sorokini mõistetega ideatsionaalne – empiiriline. Samuti võib arvata, et Oxfordis poliitika- ja majandusteaduse ühendprogrammis bakalaureuse kraadi saanud ja 1936–1938 Harvardis õpinguid jatkanud Wilfrid Sellars on tutvunud P. Sorokiniga ja mõjutatud tema ideedest. 1937. aastal olid ilmunud „Social & Cultural Dynamics“ esimesed köited; P. Sorokin tegutses loomingulise altruismi uurimiskeskuse rajamisel Harvardi Ülikooli juures (vt lähemalt Akadeemia 12/2010: 2294; Sorokin 2000: 1040). P. Sorokinilt impulsse saanute hulka on ilmselt põhjust arvata ka Robert Bellah, kes 1955. a kaitses doktoritööd Harvardi Ülikoolis sotsioloogia alal ning aastatel 1957–1967 seal sotsioloogiat õpetas.

5 Sorokin 2000: 26.

6 P. Sorokinit on nimetatud makrosotsioloogia rajajaks (Sorokin 2000: 5).

3 K. Wilber kirjutab: „---/ me saame – tuginedes arvukate uurijate töödele, nagu Juan Gebser, Pitirim Sorokin, Robert Bellah, Jürgen Habermas, Michael Foucault, Peter Berger, kui nimetada vaid mõningaid – visandada inimarengu ---/“ (Wilber 2002: 62).

P. Sorokin iseloomustab ideatsionaalset ja meelelist kultuuri vastandpaaridena: mõistuspärasus¹⁰, müstitsism – empirism; idealism – materialism; eternalism (orientatsioon igavikulisele) – temporalism (orientatsioon ajalikule); indeterminism – determinism; realism – nominalism; sotsioloogiline universalism – sotsioloogiline singularism; korporatsiooni mõiste kui esmane reaalsus – ettekujutus, et korporatsioon kui juriidiline isik on kasulik funktsioon; absoluutsetele printsiipidele toetuv – õnne-eetika (hedonism, utilitarism, eudemonism); vähe avastusi loodusteaduses ja vähe leiutisi – hulgaliselt avastusi ja leiutisi; ühiskondliku elu staatiline iseloom, aeglasel muutusel – ühiskondliku elu dünaamiline iseloom, kiired muutused; ideatsionaalne stiil maalikunstis – visuaalne stiil maalikunstis; Pühakiri kui kirjanduse ülim eeskuj – ilmalik realism ja naturalism; puhas või segavormis teokraatia – puhas või segavormis ilmalik võim; lunastus kui karistuse ja kohtuseaduse põhiprintsiip – reguleerimine, inimeste ümberkasvatamine koos parandamatute

arvab tardumust, kord leitu juures püsimist, selle transleerimist uude ajalooetappi. Ajalikku iseloomustab kui korvamatute kaotuste kultuuri, mille eksistents on efemeerne, lühiajaline, määratud paratamatule hukule. Ideaalseks olukorraks peab ta sünteesi ajalise ja ajatu vahel (Evlampiev 2000: 37). Tänapäeva USA filosoof K. Wilber arendab edasi P. Sorokini sotsiokultuurilist visiooni, integreerides neuroloogiliste, psühholoogiliste, antropoloogiliste jt inimeseuuringute tulemusi evolutsiooniteooriaga. Vt tõusev tee (ideatsionaalne) – laskuv tee (empirism ehk meeleline). (Wilber 2002: 294–298).

10 P. Sorokinil on mõistuspärasus, ratsionalism mõiste, mis ei haaku tänapäevase tähendusväljaga ja tähendab pigem kinnihoidmist intuiitivsest jumalikust tarkusest (kr nous).

ja sotsiaalselt ohtlike inimeste hävitamisega.¹¹

P. Sorokinit pole Eesti kultuuriruumis lähemalt tutvustatud, seetõttu on lisatud mõned eestindused tema mahukast monograafiast.

„Ideatsionaalne mentaalsus assotsieerub reeglina absoluutsete, igavikuliste ja kadumatute väärtustega.¹² /---/ ideatsionalist on üksikõikne välise maailma vastu /---/ ja on alati keskendunud seesmisele, mittemateriaalsele ehk ülemeelelisele. Ta kipub elama igavikulises ja kadumatus maailmas.¹³ Askeetlik ideatsionaalne mentaalsus soodustab inimese enesekontrolli, eriti kehaliste aistingute, emotsioonide, tunnete, soovide, himude kontrolli. /---/ iseloom ilmutas end sagedamini hinduismi, budismi, taoismi, kristlaste, džainistide, sufide asketismis /---/.¹⁴ Aktiivne meeleline mentaalsus viib inimese kontrolli välise maailma üle.

Ideatsionaalses mentaalsuses on kunsti stiil sümbolne ja füüsilised kujutised on vaid nähtamatu maailma nähtavad märgid. Ideatsionaalne kunst, /---/ see on religiooni absolutistliku eetika igaveste väärtuste teenimine.¹⁵

Meeleline mentaalsus assotsieerub vastupidise moraalkoodeksiga. Ta valib ja eelistab valdavalt meelelist, empiirilist, materiaalseid väärtusi. Eudemonism, hedonism, utilitarism, sen-

sualism – moraal deviisiga *carpe diem*: kasulik – positiivne, kasutu – negatiivne /---/.¹⁶

Režiim, mis tunnustab meelelisi ideaale, kiidab heaks kõike, mis suurendab meeleliste naudingute kogusummat; kõik, mis viib inimese kontrollini looduse ja teiste inimeste üle, on vahendiks pidevalt kasvavate vajaduste rahuldamisel. Üheks selliseks kõige efektiivsemate vahendite seas on alati olnud materiaalne rikkus. Meelelises ühiskonnas on see komfordi alfa ja oomega, kõikide soovide, võimu, prestiiži, kuulsuse, õnne täitumine. /---/ täitsa selge, et sellise kultuuri raamides muutub kasumi taotlemine vältimatult üheks peamiseks tegutsemisviisiks; et rikkus saab selleks standardiks, mille alusel hinnatakse pea kõiki teisi väärtusi; ta muutub faktiliselt kõrgeimaks väärtushinnanguks. Rahaline väärtus saab teaduslike, kunstiliste, moraalsete ja teiste väärtuste mõõdupuuks, /---/ kui aga ilmneb, et maksimaalse õnne saavutamise vahenditeks on jõud ja relvad ning mitte raha, siis osutuvad need väärtuste kõrgeimateks atribuutideks.¹⁷

P. Sorokin annab kvantitatiivsele meetodile tuginedes iseloomustuse sotsiokultuurilisele dünaamikale läbi ajastuste:

I–VI sajandil on valitsevaks ideatsionalism nii kristlaste kui ka paganate seas. Ühtlasi omandavad materialism ja meelelisus äärmuslikud vormid. Oma hääbumisprotsessis annavad nad lühiajalisi välgatusi;¹⁸

11 Sorokin 2000: 35.

12 Sorokin 2000: 57.

13 Sorokin 2000: 56.

14 Sorokin 2000: 53.

15 Sorokin 2000: 58.

16 Sorokin 2000: 57.

17 Sorokin 2000: 58, 59.

18 Sorokin 2000: 333.

VI–IX sajandil on ideatsionalism monopoolne;¹⁹

XI–XIV sajand on idealistliku ratsionalismi ajastu, mis meenutab V–IV sajandit e.m.a. Kreekas. See ei olnud eelneva usutõdedele tugineva süsteemi jätkumine, kus mõistuse tõde oli pandud orja olukorda;²⁰

XIV sajandil kasvab taas meelte tõe tähtsus ja materialism;

XVI sajandist kuni käesoleva ajani on nad tõusuteel.²¹

P. Sorokin kommenteerib ja põhjendab dūnaamikat järgmiselt: „Nagu organismi elutegevus kutsub esile ta surma, sõltumata välistest juhustest või välistest jõududest, samuti igas integreerunud sotsiokultuurilises ühikus see protsess, mis areneb teatud suunas, sünnitab arengus, tänu oma aktiivsusele, jõud või põhjused, mis muudavad protsessis osalevat ühikut ja ta suundumust.“

Sorokin küsib: miks? Ja vastab: „Võib-olla peitub kõige sügavam põhjus sedalaadi fluktuatsioonidele [kõikumistele-võnkumistele] selles, et ükski nendest kolmest tõesüsteemist ei kätke endas täielikku, kõikehõlmavat tõde. Näib, et igaüks neist on vaid osa tõest, aga samas ka eksimustest. Kui viimased hakkavad valitsema Tõe üle, siis tervik kaldub langusele.“²²

Mõlemad – nii Pitirim Sorokin 20. saj algupoolel kui ka Ken Wilber 20. saj lõpupoolel – kritiseerivad empiirilist kultuuri.

Mõlemad arvavad ühel meelel, et uusaja kriis on empiirilise suundumuse (K. Wilberi sõnastuses modernistliku-postmodernistliku laskuva vaimsuse) tulem.

P. Sorokin nendib 20. saj I poolel: „Meie kultuuri äärmusliku empirismi pankrot avaldub praktiliselt selles, et osutume üha vähem võimelisteks juhtima inimkonda ja sotsiokultuuriliste protsesside kulgemist. Vastupidi empirismi julgustavale deviisile *savoir pour prévoir, prévoir pour pouvoir*²³ juhime neid protsesse niisama vähe kui palju sajandeid tagasi. Sõltume ennustamatuist ja mittejuhitavatest sotsiokultuurilistest hoovustest ja ujume abitult otsekui Niagara koske langenud palk ühest kriisist teise, ühest katastroofist teise. Pole õnne, julgeolekut ega kindlust, mille teostumist lubas omaaegne empirism. Inimkonna ajaloos pole olnud palju perioode, mil miljonid inimesed on niisama õnnetud, ilmajäetud lootusest, alandatud, näljas ja laostunud kui praegusel ajal – alates Hiinast kuni Lääne-Euroopani. See kultuuripimedus (*blackout*) on meie aja tunnusmärk. Pole vaja paremat tõendit ta tegelikust viletsusest. Just domineeriv empirism kannab suurel määral vastutust nende katastroofide ja inimese sotsiokultuuriliste väärtuste degradeerumise eest.

Teadus ise on madaldunud teenijannaks tänapäeva barbaritele, kes on hästi omandanud empirismi moto: Tõde on see, mis on mõnus ja kasulik, ning see, mis on mitmetest võimalustest mulle

kõige kasulik, ongi kõige tõsem.

Jättes inimese ja need väärtused ilma kõigest absoluutsest, üleempiirilisest, jumalikust ja sakraalsest, madaldades neid lihtsaks prootonite ja elektronide kompleksiks, aatomite kompleksiks, reflektorseks mehhanismiks, seksuaal-kehaliseks mehhanismiks, lihtsa skeemini stiimul-reaktsioon, ahendas ühekülgne empirism seeläbi traagiliselt tõelise reaalsuse maailma. Aga inimese madaldas ta komplekse, aatomite ja mehhanismide tasandile. Sellise maailmatunnetuse (*Weltanschauung*) praktiliseks tulemuseks on inimese toores suhtumine teise inimesse, lakkamatud katastroofid ja katkematu toore jõu triumf siseriiklikes ja rahvusvahelistes suhetes.“²⁴

P. Sorokin ennustab kultuuriparadigma muutust, lähtudes superrütmi seaduspärasest: „Kõik need meie kultuuri ühekülgse empirismi sünnitatud lapsed on nüüd hakanud sööma oma sünnitajat, valmistades ette sellise kultuurilise mentaliteedi langust. Niisugused on tagajärjed ja kättemaks tõe, reaalsuse, väärtuste süsteemi üha suureneva ühekülgse eest. Ja selline on enesetaputeekond, kus ühekülgne süsteem end lämmatab ja annab teed teistele tõerealsuse-väärtuste süsteemidele, mis ta parandavad. Selline muutus osutub täiesti hädavajalikuks, ilma selleta muutub loomingulise kultuuri olemasolu võimatuks.“²⁵

Ken Wilber – Pitirim Sorokini visiooni edasiarendaja 20. saj

19 Sorokin 2000: 334.

20 Sorokin 2000: 304.

21 Sorokin 2000: 334–335.

22 Sorokin 2000: 321.

23 Teada, et ette näha, ette näha, et suuta. Parafras A. Comte'i (1798–1857) formuleeringule.

24 Sorokin 2000: 804.

25 Sorokin 2000: 804.

lõpukümnendel ja 21. sajandil – sõnastab mõnevõrra erinevalt: „Renessansi ja uusaja sünniga, mis kulmineerusid valgustuses ning mõistuse-sajandis, /---/ sai igasugusest tõusmisest uus patt. Uusaja teke, tõusmise põlgamine ning vaid laskuva maailma tunnistamine – need nähtused sündisid üheskoos. Siin jõuame päris lähedale põhjustele, miks läänemaailm eitab üleisikulisi dimensioone; siin näeme puhtvaimse ja üleisikulise üle parda heitmise, hukka mõistmise, kõrvale tõrjumise algust; siit saab alguse lameda maailma ülistamine, laskuva faasi omaksvõtt. Transtsendentaalse tarkuse loojang – igasuguse tõusmise loojang – heidab uusaja palgele varju, mis on meie aja märk.“

Kritiseerides laskuva faasi modernismi-järgset etappi, jätkab K. Wilber: „Ülistatakse killustumist, hõimudesse jagunemist, eelkonventsionaalsust, mina- ja rahvuskesksust – kõikvõimalikke erisusi kui maailmakesksele perspektiivile iseloomulikke, ehkki tegelikult need just takistavad globaalse maailmavaate teket ja juhivad selle kättpidi tagasi eelmistele nartsissistlikele tasan-ditele.“ Ta märgib, et see „aitab kaasa kasvuarengu transtsendeerumisele, evolutsiooni peatumisele.“²⁶ /---/ ilmneb, et kui me ei õhuta inimesi kõrgele arene-ma, kutsume neid tegelikult välja elama madalaid tunge.“²⁷ Samas tõlgendab Ken Wilber omamoodi, uusaegse paradigma valguses, tõusmise ja laskumise faasi (P. Sorokini ideatsionaalset ja meelelist

etappi) ja kritiseerib mõlemaid: „Tõusjate Jumal oli täiesti teis-poolne – minu kuningriik pole siit maailmast. Ta oli puritaanlik, enamasti munklik-asketlik ning pidas keha, ihulikkust ja eriti seksi pärispattudeks /---/. Tõusjate Jumal oli läbini transtsendentaalne ega uskunud õnne leidmisse maa peal /---/. Laskujate Jumal jutlustab täpselt vastupidist. Ta oli armunud nähtavasse, meeltega tuntavasse Jumalasse, vahel ka Jumalannasse. Ta oli kehastumise, puhta immanentsuse Jumal, keda vaimustas vormide mitmekesisus, /---/ ta ülistas meelelisust, kehalisust, seksuaalsust, maisust ning joovastus loodus-kesksest vaimsu-sest.“²⁸

Mõtteühenduse Integral president K. Wilber kritiseerib ka 20. saj lõpupoole uusi hingelis-esoteerilise, vaimse ja teadusliku ühendamisele pühendunud liikumisi ning täheldab, et öko-jüngrite „monoloogne lähenemine oma kohmakate tõlgendustega /---/ ei orienteeru /---/ sisearengu etappides ja sisemistes transformatsioonides /---/ fragmenteeritud tõlgendused iseenesest blokeerivad sisemise muutumise protsessi. Lähtudes algselt küll jumalikust, ei soodusta nad selle jumaliku edasist maailma laskumist.“²⁹ New Age'i tõlgendites jääb puudu see, kuidas kõrgem mina suhtub ülejäänud veerandikesse³⁰, mis taanduvad

nende nartsissistlikus nägemuses lihtsalt mina pikenduseks; seob individuaalse transtsendeerumist ihkava kõrgema mina inimtunnetuse kogutervikuga (kvadraadi ülejäänud veerandikega³¹), eelkõige kultuurilise ja sotsiaalsega ning käitumuslike komponentidega.“³²

Mõlemad – Pitirim Sorokin ja Ken Wilber – räägivad võitlusest erinevate sotsiokultuuriliste suundumuste vahel.

P. Sorokin: „Võitlus kunagi loomingulise, nüüd aga peaaegu ammendunud meelelise korra ja veel alles sündivate loominguliste jõudude – ideatsionaalsete või idealistlike vahel, käib lakkamatult iga ühiskondliku ja kultuuri-elu sfääris.“³³

Teaduses on see kahetine protsess leidnud väljenduse esiteks moraalselt vastutustundetute meelelist tüüpi saavutuste võimsuse tugevnemises, tuuma- ja bakterioloogilise relva ning teiste saatandike, inimest ja kõiki põhi-väärtusi hävitavate vahendite leiutamises; teiseks fundamentaalsete teaduste uurijate teisenemises moraalse vastutustundlikkuse (ideatsionaalse või idealistliku) suunas. See muutus on juba teinud tänapäeva teaduse vähem materialistlikuks ja deterministlikuks (ehk vähem meeleliseks), kui ta on olnud kahel eelneval sajandil. Vastavalt tänapäeva teadusele mõistetakse nüüd mateeriat kõigest kui energia kondenseeritud vormi, mis materialiseerub radiatsioo-

28 Wilber 2002: 274, 275.

29 Wilber 2002: 340.

30 St kuidas indiviid seesmisel arengul tajub seotust üldise mõtteruumiga ja välise käitumusliku ja kollektiivse arenguga. Vt joonis 5.1 ja 5.2 neli veerandikku, joonis 6.1. (Wilber 2002: 89, 90, 101).

31 Wilber loob oma uurimuste alusel üldistava evolutsiooniskeemi ühitava kvadraadi, mille veerandikes toob subjekti-objekti, mina ja meie arenguliinid.

32 Wilber 2002: 118.

33 Sorokin 2000: 812.

26 Wilber 2002: 342.

27 Ibid.

nis. Mis puutub deterministlikku põhjust, siis tänapäeva teaduses on see koha loovutanud Heisenbergi määramatuse printsiibile, imelistele *kvanthüpetele*, aga psühholoogiliste nähtuste valdkonnas – *voluntarismile*, juhuslikkusest ja kausaalsusest vabale *iseeneslikule alluvusseadusele*. Taolised ümberkujunemised on toimunud ka uutes bioloogia, psühholoogia ja sotsiaalteaduste juhtivates suundumustes. Vastupidiselt iganenud, kuigi ikka veel käibel olevatele mehhanistliku, materialistliku ja deterministliku bioloogia ning psühholoogia stampidele näitavad nimetatud distsipliinide uusimad tähelepanuväärsed uurimused selgelt, et elu ilmingud, organism, isiksus, mõistus ja sotsio-kultuurilised protsessid ei saa olla mõistetavad kui puhtalt materialistlikud, mehhanistlikud ja meeleliselt tajutavad reaalsused. /---/ need ilmingud omavad peale oma empiirilise aspekti veel lisaks palju tähtsamaid, mõistuslik-ratsionaalseid ja isegi ülemeelelisi ning ülemõistuslikke aspekte.³⁴

Filosoofia valdkonnas ilmneb see kahetine protsess materialistlike, mehhanistlike, „positivistlike“ ja teiste meeleliste filosoofiate languses ning kasvavas viljatuses ja niisuguste filosoofiliste suundumuste tärkamises, mis tunnevad poolehoidu ideatsioonaalsete või idealistlike põhiprintsiipide vastu, nagu eksistentsialism, intuitivism, neotomism, integralism, uusmüstitsism, uusvedantism jt. Taoline kahetine protsess jätkub ka kõikides kaunite kunstide sfäärides. Religiooni valdkonnas avaldub see

kasvus, mis toimub samaaegselt võitlevas ateismis ja religioossuse taassünnis.“³⁵

K. Wilber: „Sügavad sisemised vastuolud valgustuse põhiparadi-gmas vallandasid peagi rea maailma raputavaid liikumisi, kus uusaja positiivsed küljed pörkasid valusalt vastu negatiivseid /---/ ja me elame veel praegugi selle ebatavalise lahingu tossavatel varemetel, /---/ mille võiks ristida Ego sõjakäiguks Öko vastu.“³⁶ /.../ Sõltumatus vs. terviklikkus /---/ kumba sa tahad? Vabadust loodusest või vabadust looduses? Kuidas saab ühendada tõusmist ja laskumist³⁷

Öko-lastel tõsiselt puudulik tõlgendusviis on kahjuks läbi-ni monoloogne, lamendik /---/ mida lähedasemaks me saame eelkonventsionaalse loodusega, seda enesekesksemaks muutume. Nii et ka sügavad vaimsed elamused annavad valetõlgendustes moon-dunud resultate.“³⁸

K. Wilber märgib: „Mis puutub Vaimu, siis on sul kaks valikut: sa kas eitad Vaimu või kuulutad Vaimu looduseks. Valgustusfilosoofid valisid esimese tee, romantikutest mässajad ja tagasi loodusse pöörduvad – teise; mõlemad aga siplevad ühtviisi *laskuva faasi* monolooduse industriaal-ontoloogia hammaste vahel.“³⁹ Ja järeldab: „Mõistuse-looduse lahutamistendents – uusaja nuhtlus [sai alguse sellest, et] „kiputi unustama nende

mõlema ühist transtsendentaalset Alust.“ K. Wilber esitab Schellingi väite: „Ainult mõistust ületades näeme me, et mõistus ja loodus on ühe ja sama absoluutse Vaimu erinevad liikumised – Vaimu, mis avaldub järkjärgulises esiletule-mises; nagu Schellingi kolleeg Hegel peagi märgib, pole Vaim paljust eraldiseisev üks, vaid see protsess, kuidas üks väljendub palju kaudu. Ütleksime: evolutsiooniprotsessis väljendunud Vaim.“⁴⁰

K. Wilber esitab omapoolse tõlgenduse absoluutsele Vaimule ja seletab Vaimu (Väe) üht olulist meelemõistusega jälgitavat aspekti – evolutsiooniprotsessi, kuid ei räägi seejuures Vaimust kui absoluutselt hõlmamatust ja täiesti Teisest, millega suhestumine on võimalik üksnes läbi Vaimu ilmutuse.

Võimalik, et just see erinevus absoluutse Vaimu mõistmisel-tõlgendamisel takistab K. Wilberit integreerimisel kaasata esimese aastatuhande kultuuritraditsiooni ja jätab mõtteühenduse Integral põhiliselt valgustusaja ja postmodernismiga lõimuvaks.

K. Wilber teeb huvitava märkuse: „Idee, et maailmavaated arenevad, et ei maailm ega mina pole lihtsad antused, ongi postmodernistide suur saavutus.“⁴¹ /---/ Mitmel moel juhivad kosmose reaalsed hoovused maailmavaateid, takistades neid olemast lihtsad kollektiivsed hallutsinatsioonid.“

K. Wilber reastab maailmavaated tõusujoones: arhailised, maagilised, müütilised, ratsionaalsed ja eksistentsiaalsed, välis-

35 Sorokin 2000: 812.

36 Wilber 2002: 298.

37 Wilber 2002: 317, 318.

38 Wilber 2002: 340, 341.

39 Wilber 2002: 295.

40 Wilber 2002: 320.

41 Wilber 2002: 78.

34 Sorokin 2000: 813.

tamata edasisi kõrgemaid etappe. (Siinkohal on huvitav märkida, et Uku Masing on tajunud kõiki maailmavaateid – nii teaduslikke, ebateaduslikke kui ka müütilisi – ebatäiuslikena, tajudes, et inimele oma eluea kestel jääb paratamatult omailma ehk müütilise raamidesse. U. Masingu järgi on Püha Vaim täiesti Teine – niisama nagu tänapäeva teaduse andmetel on tumeenergia väljaspool meele või mõistusega kombatavat.)

Erinevus Pitirim Sorokini ja Ken Wilberi vahel tuleb esile pääsemise visioonis. Erinevalt P. Sorokini näeb K. Wilber väljapääsu uusaegse paradigma valguses: „Ja meie pääsemine, kui see veel koidab, peitub just suure kolmiku integreerimises⁴², mitte ühe valdkonna eelistamises teisele. Integraalne nägemus on meie ainus lootus, aga seni kuni me elame lamendiku laskuvas faasis, on seda integreerimist väga raske teostada.“ Siiski ei paku K. Wilber Integral suuna ehk sihi muutust. Meelelisele-empiristlikule tuginevat maailmapilti laiendatakse, avardatakse ja süvendatakse eesmärgiga ühendada psühhoneuroloogiline, esoteeriline, ekstrasensoorne teadmine empiirilise ja teaduslikuga. K. Wilber viib lõpuni modernismi ja postmodernismi filosoofia, loob mudeli teadusliku ja transpersonaalse, isikulise ja üleisikulis-hingelise integreerimiseks. Samas ei kavanda ega prognoosi ta uut, kosmose- ehk omailmavälisele orienteeritud kultuurisuunda, vaid visandab eesmärgiks kosmosesekse integraalse enese-transt-

sendeerimise.⁴³ Mudel kujustab visiooni Vaimust hõlmatud kosmosest kui tervikust, harmoonilisest ja evolutsiooni käigus ennast transtsendeerivast kosmosest. Omailmast hõlmatu ja täiesti Teine on taandatud kosmilise semiosfääri-noosfääri ehk inimese omailma pikenduseks. Seetõttu ei huvitu Integral modernismi ja postmodernismi aja tõusjate või laskujate dialoogist ülemeelelisele (semiosfääri-noosfääri- välisele) suunatud abrahamistliku traditsiooniga. Taoline mõttevahetus pole senini laiemat kõlapinda leidnud, ometi on sotsiokultuuriline järjepidevus oluline. Üllatuslikult on P. Sorokin tunduvalt radikaalsem ja sõandab prognoosida vastavalt superrütmi seaduspärale täiesti uut maailmatunnetust (*Weltanschauung*), ennustada ideatsionaalse sotsiokultuurilise suundumuse paratamatut saabumist, valgustusaegse ja -järgse paradigma radikaalset muutust – häälestumist ülemeelelisele. Oma monograafia viimases peatükis „Meie kultuuri videvik ja perspektiivid“ ütleb P. Sorokin ideatsionaalse (ülemeelelisele orienteeritud) ja empiristliku (meelelisele orienteeritud) sotsiokultuuri vahelise võitluse kohta: „Võitluse lõplik tulemus sõltub paljuski sellest, kas inimkond oskab ära hoida uue maailmasõja puhkemise. Kui väljasureva meelelise korra jõud valdavad selle sõja, siis kogu neil allesjäänud jõud kulub selleks, et lõpetada või vähemalt tuge-

valt pidurdada inimkonna loovat arengut. Kui seda apokalyptilist katastroofi õnnestub vältida, siis sünnivad loovjõud, mis viivad inimkonna ajaloo uude suurejooneliselle aegkonda. Milline nendest alternatiividest teoks saab, sõltub igapäheist meist.“⁴⁴

Kirjandus

Kolakowski, Leszek (2004). Religioon. Tallinn: Vagabund.

Ott, Margus (2015). Vägi. Väekirjad I – Bibliotheca CONTROVERSIARUM. Tallinn: TLÜ Kirjastus.

Сорокин, Питирим (2000). Социальная и культурная динамика. СПб: Издательство Русского Христианского Института. (Esmatrükk: Social and Cultural Dynamics – A Study of Change in Major Systems of Art, Truth, Ethics, Law and Social Relationships (1937–1942). Boston).

Wilber, Ken (2002). Kõiksuse lühilugu. Tallinn: Valgus.

Tiina Veisserik

⁴² Suure kolmiku integreerimises – mina, meie ja objektiivse maailma integreerimises.

⁴³ Modernismi ja postmodernismi prometheusliku ateismi muutumatu sõnum on: „Inimese eneseloovusel pole piire, kurjus ja kannatused on sattumuslikud, elu on lõpmata leidlik.“ (Kolakowski 2004: 218).

⁴⁴ Sorokin 2000: 813.

Asta Põldre – Kaarli kiriku katete tikkija

Ajakirja Sulane eelmises numbris oli juttu rakenduskunstnik Aino Schmidtist, kelle kavandite järgi valmisid 1930. aastate teisel poolel kaunid altari- ja kantslikatted Kaarli kirikule. Katete valmimisel andis suure panuse tema kooliõde Asta Heinsaar (Põldre).

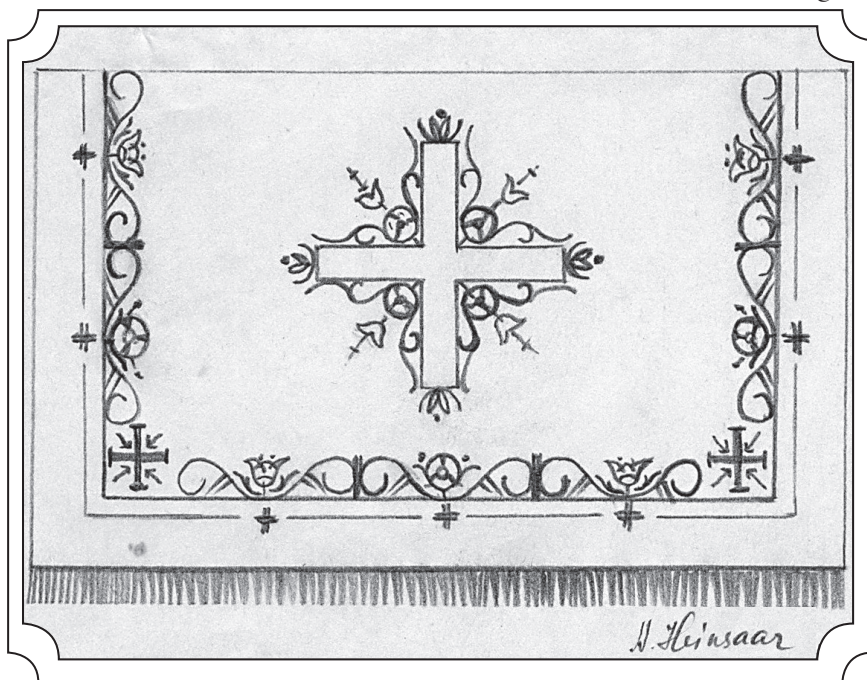
Asta Heinsaar sündis 1916. aastal Tallinnas pere neljanda lapsena. Tema vanemad olid pärit Märjamaa vallast. Ema töötas müügiühisuses, isa raudteel ja mujal ning oli ka osav puutöömeister. Pärast Tallinna Linna II algkooli lõpetamist asus Asta 1930. aasta sügisel

õppima Riigi Kunsttööstuskooli tekstiili erialale. Selle kuueaastase kursuse lõpetas ta 1936. aasta kevadel rakenduskunstnikuna tikkimise ja pitsitöö alal.

Kirikutekstiile hakkas Asta kavandama ja tikkima kunsttööstuskooli päevil, mil see oli õppetöö osaks. Sellest ajast on säilinud üks Asta loodud altarikatte kavand. 1936. aastal tellis Tallinna Kaarli kogudus Aino Schmidtilt kirikusse uued liturgilist värvi altari- ja

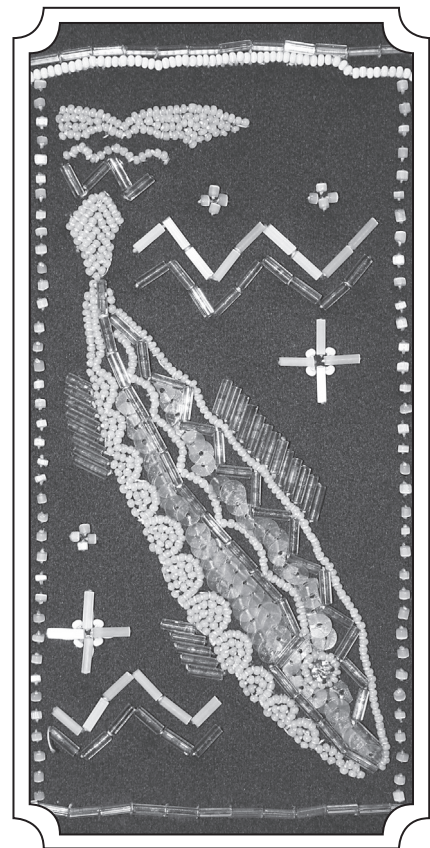
Detail Kaarli kiriku violetsest altarikattest

Asta Põldre loodud altarikatte kavand õpingute ajast Riigi Kunsttööstuskoolis

Kooliõed Aino Schmidt ja Asta Heinsaar

kantslikatted. Sellesse töösse kaasas Aino ka Asta. Enamgi veel – Asta on meenutanud, et Ainol kui ühiskondlikult aktiivsel inimesel jäi tikkimiseks vähe aega ning suurema osa tööst tegi Aino juures kodus tegelikult Asta. Toonakitsitud kaunid altari- ja kantslikatted on ilmestanud Kaarli kirikus jumalateenistusi pikki aastakümneid ning violetsed katted on kasutusel tänapäevalgi. Katted on valmistatud Eesti 20. sajandi kirikutekstiili kohta erilistes tehnikates. Kuldtikandiga valgete katete muster on mitmesugustest metall-lõngadest ja naastudest. Violetsete katete tikand moodustub erinevatest helmestest ja litritest. Katete teostus on nõudnud tikki- jailt täpsust ja kannatlikkust.

1935. aastal Märjamaal leeris käies oli Asta tutvunud kohaliku pangaametniku Villem Põldrega. Nad laulatati 1938. aastal Tallinna Kaarli kirikus. Asta Põldre siir-

dus elama Märjamaale ning perre sündisid tütar Anne ja poeg Priit. Sõja järel tuli Astal palgatööle asuda. Parasjagu oli kohalikus koolis vaja joonestamise, joonistamise ja käsitöö õpetajat. Nii saigi temast õpetaja. Lisaks eelnimetatud ainetele tuli tal anda ka eesti ja saksa keele ning loogika ja psühholoogia tunde. Asta Põldre lemmikharrastuseks oli laulmine. Mõistagi tegi ta mitmesuguseid tekstiilitöid – kudus, heegeldas, õmbles. Suvistel pikkadel koolivaheaegadel armastas ta maalida. Kirikutekstiilide valmistamisega ta enam kokku ei puutunud.

Asta Põldre väärtustas haridust – tütar Anne õppis eesti filoloogiat ja bibliograafiat ning töötas Teaduste Akadeemia raamatukogu toimetaja ja osakonnajuhatajana, poeg Priit lõpetas TPI ehituse eriala ning on Eesti Projektis töötades andnud kaaluka panuse paljude oluliste hoonete valmimisse.

Õpetajatööst loobus Asta Põldre 1971. aastal, pühendudes seejärel kodule ja lastelastele. Asta Põldre suri 27. novembril 2004. aastal. Tänavu 28. novembril on tema sajas sünniaastapäev.

Autor avaldab tänu artikli valmimisel osutatud abi eest Asta Põldre lastele. Pikemalt on võimalik Asta Põldrest lugeda tema tütre Anne Klaasseni kirjutatud artiklist, mis ilmus ajalehes Nädaline 23. novembril 2006. a.

Sulase eelmise numbri ilmumise ajaks ei olnud veel teada Aino Schmidt elukäik sõjajärgsetel aastatel. Nüüd teame, et Aino Schmidt abiellus inglase hr Atkinsiga, elas alates 1949. aastast Londonis ning suri seal 13. märtsil 1966. aastal.

Marju Raabe

Tuleb tänuga vastu võtta, mida sulle antakse

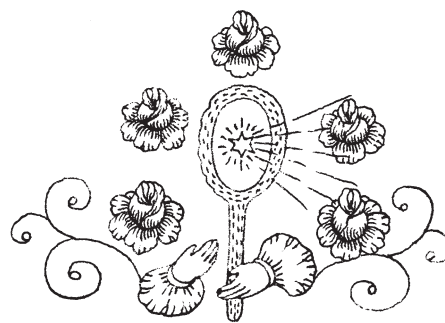
Intervjuu orelimeister Toomas Mäeväljaga

Kus Sa oled sündinud ja kasvanud?

Olen Tallinna poiss, täpsemalt vanalinna poiss, elasime Niguliste kiriku vastas kuni selle põlenguni 1982. aastal. Olime ka sel ööl kodus ja jõudnud juba õhtul magama minna, kui ema meid üles ajas ja viis hoovipoolsete naabrite juurde varjule. Meie aknad olid otse Niguliste torni vastas ja hele tulekuma paistis tuppa sisse. Mäletan,

et naabrimees kallas põlevatele tukkidele aknast vett peale. Meie maja katus põles ära ja nii läksime elama Lasnamäele. Selle ajani olid minu mängumaaks vanalinna hoo- vid ja park Niguliste ümber.

Vaatamata sellele, et elasime vanalinnas, sattusin Kaarli kirikusse esimest korda alles 12-aastasena 1986. aastal. Osalesin tol ajal Keilas nn onu Martini püha-

päevakoolis (vennastekoguduse vaimus Martin Kelemendi pühapäevakool, mida tol ajal peeti olude sunnil küll laste sünnipäevade nime all, aga tegelikult toimusid seal eri vanuserühmadele mõeldud piiblitunnid, kohal oli ka muusikatädi). Ükskord tehti meile ekskursioon Kaarli kirikus-

se. Mäletan, et Einar Soone näitas meile Kõleri Kristust, kes vaatas meid, asugu me mistahes kohas kirikus. Kaarli kirik oli väliselt juba muidugi varem tuttav. Ehkki meie kodukirikuks oli Tallinna toomkirik ja palju käisime ka organistist ema töö tõttu Kuusalu kirikus, siis minu lasteaiatee Endla tänavale viis Kaarli kirikust mööda. Mäletan, et Järve Linda andis mulle kord kastanimune kaasa. Sellised on mu kõige varasemad muljed ja mälestused Kaarli kirikust. Orelit ei teadnud ma sel ajal midagi.

Mainisid, et Su ema oli organist, aga isa? Ja kas Sul on ka õdesid-vendi?

Ema oli õppinud kirikumuusikuks ja kohtus minu isaga, kes laulis toomkiriku kooris, kui oli Johannes Kappelil abiks. Ühiselt rajati neljalapseline pere. Mul on kaks õde ja vend. Isa on kunstiajaloolane ja võibolla temalt olen pärinud huvi ja austuse ajaloo ja ajaloolise vastu. Ta on alati osanud seostada tänapäevast ajaloolisega ja tuua esile sündmusi kujundanud tausta. Mõlemad õed on pedagoogid ja vend tegeleb IT-alal. Perekindlik läbikäimine omavahel on meile oluline.

Kus Sa Tallinnas õppisid?

Meie piirkonnakool oli küll 2. Keskkool, aga mina läksin 1981. aastal 1. Keskkooli (praegune Gustav Adolphi Gümnaasium). Sinna kooli oli mul turvalisem minna, ei pidanud Pärnu maanteed ületama. Juba toona tuli sinna astumiseks teha sisseastumiskatsed,

lapsed kutsuti kordamööda sisse, pidin ära tundma kolmnurga ja ruudu ja erinevaid värve... Väga täpselt enam ei mäleta, aga lasteaialapsena ei olnud mul probleemi ülesannetega hakkama saada. Õppisin seal koolis ainult kaks aastat, peale Niguliste põlengut, nagu öeldud, kolisime ja siis vahetasin ka mitu korda kooli.

Kuidas Sa jõudsid orelihooldaja tööni, õppida seda ju kusagil siin koolis ei saa?

Eks see oli hea lapse allumine vanemlikule juhtimisele. Kui minu ema oli Kuusalus organist, siis Kuusalu orel oli kehvast seisust ja seal tuli pidevalt pilli reguleerida ja selle kallal nokitseda. Tegin seda juba põhikooli ajal.

Peale Rahumäe Põhikooli lõpetamist pidin tegema valiku, kuhu edasi minna. Soovitati minna kutsekooli, et ka amet kohe kätte saada. Nii läksingi Tallinna Ehituskooli puidurestauraatori erialale. Ilmselt oli see valik õige, nüüd võin juba elule tagasi vaadata ja hinnanguid anda. Ristiinimesena peabki ennast juhtida laskma ja ei pea alati nii palju ise plaane pidama. Loomulikult mingid suunad ja sihid peaks olema paigas, aga samas tuleb vastu võtta seda, mis sulle antakse. See on vahel palju tähtsam. Nii tuli ka see puutöökool. See oli esimene kursus restauratoritele, mis seal avati, ja ma sain seetõttu rohkem teoreetilise kui praktilise baasi. Ja ega see vanade uste ja akende pealt värvi maha võtmine poleks olnudki

minu väljakutse. Ema soovitusel, kes ütles, et oreli remont on ka restaureerimine, läksin kohe oreli peale üle. Praktika ajal tahtsin minna Pühavaimu kirikusse, aga Kriisa mind toona sinna oreli remondi juurde ei võtnud. Siis läksin Nigulistesse, Tiit Kiik ja Andres Uiibo häälestasid seal parajasti oreli, nädal aega vaatasin ja jälgisin nende tööd. Peale seda läksin Kadrinasse Ago Tindi juurde, seal olid veel Olev Kents ja Harry Ilves. Esimene orel, kus sain kätt proovida, oli Ambla kirikus. Edaspidisel arengul oli väga oluline osa minu onu Tiit Salumäe toetusel ja usaldusel Haapsalus.

Seda ametit õppides peabki õppima kuulama ja vaatama, kuidas üks või teine asi tehtud on.

Näiteks kui me 1990ndate alguses Harry Ilvesega Kaarli kiriku oreli esimesi etappe tegime, siis sellest ajast olen kaks kuud II manuaali intoneerimisperioidil hommikust õhtuni istunud siin (Kaarli kiriku oreli) puldis ja vajutanud klahvi. See on päris keeruline, kuna akustika ja kuuldavus orelist välja on rasked. Pidi suutma kuulata, millist häälet teeb vile ja millised kahinad-susinad tulevad mängupuldist. Praeguse remondi käigus saame mängupuldi susinatest lahti, aga nii kaua on jah, tulnud seda puhinat taluda.

Sedamoodi saigi töö kõrvalt õpitud ja erinevate meistrite juures käidud. Peab olema hea „spioon“ ja ise otsima enesetäiendamise võimalusi. Nii ma olen käinud mitmetes töökodades – Lätis

Toomas Mäeväli Kaarli kiriku oreli inglisi kaunistuse ees. Foto: Toomas Mäeväli.

Janis Kalninši juures, Saksamaal Scheffleri oreli töökojas. Aastaid tagasi käis Lääne praostkonnas Lõuna-Saksamaalt üks vana orelimeister Gerhard Schmid, kes annetuse korras oreleid korrastas. Ta tegi seda kohalikele õpikodades kogemusi jagades. Nii tegime nädalaste-kümnapäevaste tsüklitena mitme aasta jooksul korda Karuse ja Haapsalu Jaani koguduse oreleid, Haapsalu toomkiriku orel sai ka ümber ehitatud. Oma töökoja aluse saingi Gerhard Schmid rändtöökoja pärandusest, pärast tema surma ostsin selle tema poja käest ära. Orelimeistrite ring, kellega tänasel päeval lävin, on päris suur. Üle Euroopa ja kaugemalgi. Ka Kaarli oreli remondi osas suhtlen Walckeri järeltulijaga.

Ehituskool andis tegelikult hea

hariduse ja ma sain sisse ka Tallinna Ülikooli ajaloo erialale. Sealsed õpinguid jäid küll pooleli. Igasugune haridus ja harimine on loomulikult vajalik, aga kuskile tuleb piir tõmmata, millises valdkonnas ennast edasi arendada. Ajaloovaldkond pakkus mulle muidugi huvi ja Eesti orelicheituse ajaloo uurimisel, mis on rohkem selline elitaarne ala, olen saanud seda ka kasutada.

Kas orelimeister peab olema hästi musikaalne?

Jah, loomulikult tuleb osata muusikast aru saada. Koorilaul mind ei köitnud, viisi pean ja olen õppinud klaveri- ja pasunamängu. Aga vähemalt nooruses ei olnud ma nii püsiv, et oleksin viitsinud harjutada. Kui tulemused olid rasked tulema, siis ma lükkasin pilliõpin-

gud kõrvale. Praegu ma muidugi tean, et tuleb ennast siiski tulemuste nimel kontsentreerida.

Lapsepõlves veetsid palju aega Kuusalus, kas elad seal nüüd alaliselt?

Jah, käisime tihti Kuusalu vana vanemate juures (kirikuõpetaja Eduard Salumäe ja tema abikaasa Johanna) ja harvem ka Hiiumaa vanaema juures Kärddlas.

Kuusallu tagasi jõudsin osalt pragmaatilistel põhjustel, sest Kalamaja korter jäi meile pere kasvades väikseks. Seepärast müüsi me selle, ostime Kuusalu kiriku käest krundi ja ehitasime sinna maja.

Minu jaoks ei olnud Tallinnast lahkumine probleem, sest mu tööga seotud objektid asusid samuti Tallinnast väljas. Minule oli

see kant ka lapsepõlvest tuttav, ehkki oli jäänud paus seal käimises. Otsisime elukohaks keskust, kus pere jaoks vajalikud kommunikatsioonid ja asutused oleks olemas – lasteaed, kool, lillepood... Kuusalu koolis õpib praegu üle 500 õpilase ja seal on ka head võimalused sportimiseks ning heal tasemel muusikakool. Tallinnast ära kolimist ei ole me kahetsenud, oleks ju tore käia näiteks tihemini teatris, aga oleme ka sellega hakkama saanud. Osa lapsi on veel liiga väikesed ja seepärast me kogu perega koos teatris küll käia ei saa, aga teeme seda vaheldumisi.

Kuid maalähedane elukeskkond on suureks plussiks, nii on töölt tulles väga mõnus koduümbruses männimetsas kiire jalutuskäik teha.

Oma kodu juures on mul ka väike ateljee. Kuigi suuremat osa töid on parem teha remonditava oreli juures kohapeal, et ei tuleks järske kliimamuutusi detailidele, tuleb osa asju siiski töökojas teha.

Kui palju kaasad peret oma projektidesse?

Eelmisel suvel langetasin otsuse, et õpetan oma tüdrukud oreli häälestama, et neil oleks elus veel üks lisaoskus. Eesti jaoks on tähtis, et orelihäälestuse kunst ei kaoks siin ära. Turg on ju väike ja ebastabiilsus suur, aga vast saab nii, et häälestajaid ei pea välismaalt kutsuma.

Minu õnneks on mul praegu töö Kaarli kirikus, muidu peaks töid väga kombineerima. Muidugi

on mitmed tornikellade projektid töös ja ka Läti ning Soome turg on ennast avanud. Aga kui on võimalik kodu lähedal töötada, siis kasutan parem seda võimalust.

Kas jääb aega ka hobide jaoks?

Hobi korras tegelen mesindusega. See on tegelikult rohkem vajadus kui hobi, kuna võtsin mesilased, et meil oleks aias viljapuude ja põõsaste tolmeldajad. Tohter soovitab sellest küll loobuda, kuna mul on mesilasmürgi allergia. Aga kui pidada sorte, mis ei ole nii agressiivsed, siis on selles osas ka lihtsam. Eelmine aasta nõelaski mind ainult üks mesilane. Mul on kaks mesilasperet ja need elasid selle talve kenasti üle.

Aga minu tegelik ja suurim hobi on Eesti oreلیلugu. Vabadel hetkedel püüan koguda materjali Eesti oreliehitajate ja oreлите kohta, eriti 19. sajandist, kui kujunes välja meie rahvuslik oreliehitus. Vast kunagi kirjutan selles valdkonnas midagi ülevaatlikku. Praegu olen koostanud palju lühituvustusi oreлите kohta.

Kirikukelladega tegeled ka?

See töö on kohati isegi intensiivsem, kui töö oreлитеga. On olnud perioode, mil hooldasin ainult Tallinna oreleid ja kellade töö aitas selle aja üle elada. Võibolla on see olnud Jumala plaan anda mulle neid töid, mis on parajasti kõige pakilisemad. Kõikjal jääb vähemaks inimesi, kes jaksaksid tornikelli korralikult helistada, nagu seda omal ajal tehti. Peale

Teist maailmasõda olude sunnil juurutatud nn tilksimine ei ole paraku kellade helistamine, vaid löömine. Aina rohkem on Eestis neid paiku, kus kirikukellade helin kutsub kirikusse.

Kirikutornid on sageli üsna raskesti ligipääsetavad ja ilmastiku meelevaldas, seetõttu tihti trööstitus seisukorras. Ma olen katkised kellad vahetanud välja, tugevdanud või valmistanud uued kellatoolid ja paigaldanud kelladele elektrilised helistamismasinad ning tornidele ribiaknad... n-ö võtmed-kätte-teenus. Sellel aastal saab Keila kirik uued tornikellad ja Paide kirik ajanäitaja.

Sinu seosed religiooniga?

Minu jaoks on religioon olnud üks loomulik osa elust, ei ole olnud murrangulist usule tulekut. Ühekuusena ristas mind Rein Premet Tallinna Piiskoplikus Toomkirikus, siis tuli nn onu Martini pühapäevakool, leiris käisin toomkirikus ning seal olen ka laulatatud. Ka meie lapsed on seal ristitud. Kui midagi kirikus teen, siis ikka selle suunaga, et kirik paistaks hea välja, et orelid oleks korras ja kellad heliseksid kutsuvalt.

Aitäh ja jõudu tööle!

Toomas Mäeväljaga vestlesid Saima Sellak-Martinson ja Külli Saard

Novembrisuves Maltal

Kammerkoor Canoruse kontsertreis algas varasel oktoobrilõpuhommikul, teisipäeval, 27. oktoobril ja pealelõunaks olime juba Malta pealinnas Vallettas.

Malta võttis meid vastu vihmajärgselt, aga oodatust palju soojema ilmaga. Asusime bussi ja silmade ees avanesid esimesed pildid Maltast ja Vallettast. Saabunud hotelli, olime märkamatuks jõudnud teise linna – Sliemasse. Peab ütlema, et Maltal ongi üsna keeruline hoomata eri piirkondade vaheldumist. Meie arusaamises maapiirkonda seal peaaegu polegi. Peale majutustumist ja lõunasööki oli aeg teha esimene korralik kooriproov. Oli ju meie siiatuleku peamine põhjus ikkagi osalemine Malta rahvusvahelisel koorifestivalil, mille raames peeti ka koorikonkurssi.

Peale paaritunnist proovi oli aega esimeseks põgusaks tutvumiseks ümbrusega. Meie hotell asus ilusal kaldapealsel ja piki seal asetsevat promenaadi me esimese jalutuskäigu tegimegi. Õhtu oli sügavtumedatähevalge ja pimedusega nagu meiegi kodumaal sel aastal, aga harjumatu kontrasti tekitas esialgu sume soojus. T-särk oli täiesti sobiv riietuseks selliseks jalutuskäiguks. Lahesoppi täitsid lugematud paadid, jahid ja natuke suuremad laevad. Tänavatel kees elu. Maltalastele pidavatki meeldima õhtul väljas söömas käia ja kuna ilm oli ju tõesti mõnus, aset-

sesidki kohvikute ja restoranide laudade otse kõnniteel kerge katuse all nii, et kõndijad pidid oma teekonnal läbi kohvikumelu jalutama.

Meie reisi plaanides oli arvestatud, et kui juba nii kaugele tulla, siis peaks olema aega ka natuke lihtsalt ringi vaatamiseks ja nii ootaski meid järgmisel päeval ringsõit Malta saarel. Malta pakub kontraste igal sammul. Silmade eest lendavad läbi keskaegsed ehitised kõrvuti tänapäevastega. Samas näeb aastatuhandete taguste templite varemeid. Maltal ja Gozoli on seitsme templi varemed, mis on kantud UNESCO maailmapärandi nimekirja ja mille ajalugu ulatub tagasi 5500 aasta taha – seega vanemad isegi kui Stonehenge ja püramiidid. Need on vanimad säilinud, segulaotud kiviehitised maailmas: kiviplokid asetsevad üksteise peal lahtiselt ilma seguga ühendamata. Jalutasime vanas pealinnas Mdinas ja teda ümbritsevas Rabatis. Malta on katoliiklik maa ja sellele iseloomulikult on seal väga palju kirikuid. Ka võib kohata elumajadel seinavärvide ja uste kõrval väikesi pühakujusid. Läbi asulate sõites torkavad silma kaktusehekid ja kiviaiad. Kaktus on Malta oludes nähtavasti sobilik taim hekiks. Kiviaedadel on aga praktiline tähtsus – nad ei ole niivõrd maatuiki piirid kui niivõrd maapiinna kaitsjad. Malta maastik on üsna künklik

ja ilmastikule on omased suured paduvihmad. Mullakiht on üsna õhuke ja et seegi vähene minema ei uhtuks, on need kiviaiad abiks seda kaitsma, lastes samas voolava vee kenasti läbi. Taimestik on suhteliselt madal. Metsa kui niisugust sealt ei leia. Malta mäed ei ole kõrged, aga on selliseid kauneid vaatepaiku, kust kõrgelt kaljupangalt avaneb imeilus vaade merele. Päikeseloojanguks jõudsimel Sini-se groti juurde, mis oli kaunis ja muljet avaldav oma ürgses võlus ja jõus.

Järgmisel hommikul jäi veel aega vaadata ringi „koduümbruses“ ja nautida päikesesärast sillerdavat sügavsinist rahulikku Vaahmerd.

Õhtupoolikul ootas ees esimene põgus tutvumine Valletta vanalinnaga ja oligi käes aeg asuda festivalitegemiste juurde. Festivali pidulik avamine ja oikumeeniline palvus toimus Püha Johannese katedraalis. Nagu arvata võis, polnud me Eestist kaugeltki ainukesed osalejad. Meie kategoorias, Vaimulik muusika I, oli kümne osavõtva koori hulgas Tallinna poistekoor ja Euroopa kultuuri-pealinna segakoor. Laste- ja noortekooride hulgas võistles Maire Eliste lastekoor Mariel. Ja žüriis ei puudunud „oma mees Havan-nas“ professor Aarne Saluveer.

Missal Malta Põhjaregiooni linna Naxxari kirikus

Enne avamist oli plaanis lauljate rongkäik läbi õhtuse vanalinna ja kuna see ei sujunud just kõige ladusamalt, võeti õige varsti ette meie laulupeolt tuntud lainetused piki rongkäiku, millega varsti haakusid ka teiste maade osalejad.

Osavõtivatele kooridele oli antud ka võimalus vabaõhuesinemisteks vanalinna eri paigus ja seda me reedel tegimegi. Õhtul andsime improviseeritud kontserdi ka oma hotelli saalis, et kindlustada järgmiseks hommikuks ühtlasi võimalus korralikult lahti laulda konkursi esinemiseks. Koorilauljate hulgas on mitmed Leigari-te tantsijad ja nii sai loomulikult tõmbenumbriks muu repertuaari kõrval tantsu-„Tuljak“!

Nii jõudiski kätte kõige olulisem esinemine sellel reisil. Konkursi laulmised toimusid Püha Publiuse kirikus. Meil polnud võimalust kuulda teisi võistlejaid, seetõttu puudus ka ettekujutus üldisest kooride tasemest. Teadsi-

me ju kümnest koorist vaid kaht oma maa koori. Närveerimiseks polnud eriti mahti, kuna meie esinemisaeg nihkus ootamatult ettepoole, nii et prooviruumist liikusime kiiruga žürii ette laulma. Laupäeva õhtul saime osa ehk festivali tipphetkedest, kui kontserdi andis Suurbritannia Rahvuslik Noorte Kammerkoor Ben Parry juhatusel. See oli ülimalt nauditav ja rikastav kogemus oma muusikalises mitmekesisuses ja kõrgtasemel.

Pühapäeval kõigi pühakute päeval laulsid paljud koorid eri paikades missadel. Meie osalesime missal Malta Põhjaregiooni linna Naxxari kirikus, mis on ehitatud aastatel 1616–1630 ja on suursugune, katedraali mõõtu sakraalhoone.

Õhtul toimus festivali pidulik lõputseremoonia ja *grand prix* voor Katoliku instituudis Florianas. Rõõmuga võisime tõdeda, et meil läks hästi. Olime oma ka-

tegoorias neljandad. Kategooria esimeseks tuli hilisem *grand prix* võitja Tallinna poistekoor ja Euroopa kultuuripealinna segakoor oli kolmas.

Ja oligi käes reisi viimane päev, mille täitis väljasõit Malta riigi suuruselt teisele ja kolmandale saarele Cozole ja Cominole. Oli imeilus ilm, päike säras ja Vahemeri, mis eelmistel päevadel oli tormelnud ja mässelnud, näitas taas oma rahulikumat palet. Cominol said soovijad Sinises laguunis ujuda või lihtsalt end Vahemerre kastata ja oli üsna raske endale teadvustada, et on 2. november.

Järgmisel hommikul sai tehtud veel hüvastijātu jalutuskäik „meie“ kaldapealsel ja oligi aeg Maltaaga jumalaga jätta.

Oli väga vahva reis ja tahaks tänada Piretit suure ettevalmistustöö eest ja reisi peakorraldajaid Railit ja Pillet ning kõiki teisi, kes oma panuse andsid!

*Kammerkoori laulja
Jaanus Ruiso*

Lasteaed 20

Meie lasteaia ajalugu läheb tagasi 19. sajandisse, mil õpetaja Johann Heinrich Brasche eestvedamisel saadi Tallinna linnalt maja Liivalaia tänavale, kus **1880. aastal avati Väikeste Laste Hoid**. Asutus töötas 60 aastat, kuni nõukogude võim selle sulges.

1918. aastal kutsuti ellu Kaarli Eragümnaasium, kus väärtustati kristlikku kasvatust ja üldhumaan-seid põhimõtteid. Seegi asutus sai tegutseda kuni **1940. aastani**.

Kaarli Kooli tegutsemise alguseks on 1995. aasta, mil koguduse juurde loodi Kaarli Koguduse Lasteaed esialgu kolm korda nädalas koos käinud kooliks ettevalmistava rühmaga. Avaaktus ja laste õnnistamine toimus Kaarli kirikus 3. septembril 1995.

Õppetöö toimus koguduse maja suures saalis, söömine väikses saalis. Õpetajad tegid ise lastele lõunasööki. Toimused ekskursioonid ja pereüritused, käidi Endla ujulas ujumas. Esimene lasteaia lend lõpetas 11. mail 1996. Mingil hetkel koliti klassiruum üle väiksesse saali. Nendel aastatel tegutses lasteaias üks rühm 10–15 lapsega.

Traditsiooniks sai lasteaia aasta lõpetada ekskursioonide nädalaga. **1998. aastal** andis Haridusministeerium lasteaiale esimese koolitusloa. Tekkisid uued tavad: daamide-härrade pidu, kevadhaldjate pidu, paabelipäev jt. Las-

teaia rühma kõrvale loodi laste päevahoid alla 3-aastastele. 2000. aasta sügisest kasvas sellest rühmast välja teine lasteaiarühm, nii et lasteaias oli siis kaks rühma: eelkooliklass (5–7) ja mudilarühm (3–5). Alguse sai lasteaia jõululõuna traditsioon. Endiselt toimusid igapäevasele õppetööle lisaks mitmesugused üritused, väljasõidud jm. Lasteaias käis kahe rühma peale kokku umbes 34 last ja nendega tegutses 6 õpetajat. Muude ettevõtmiste vahele sattusid ka suuremad peod koos koguduse lastetöõga, näiteks Eesti sünnipäeva tähistamine, kuningalossi ball Muusikamajas jm. Peeti ka emadepäeva ja isadepäeva hommikuid. Lavastati muusikalid “Nukitsamees” ja “Kakuke” ning näidendid “Punamütsike” ja “Buratino”. Hiljem lavastas eelkoolirühm ka “Pipi Pikksuka” ja “Mutionu”. Alustasime puutöö tundidega. Lasteaias hakkasid praktilial käima Soome üliõpilased. Toimus ka Kaarli Moemaja moedemonstratsioon, kus oma kollektsioonidega astusid üles nii lapsed, lapsevanemad kui õpetajad. Alguse sai “Maasikamuusika” laulufestival koostöös Vanalinna Lasteaia ja RaM Veskimöldre Lasteaiaiga.

2005. aastal tähistasime lasteaia 10. sünnipäeva kontserdiga Prantsuse Lütseumi aulas. Toimus suur vilistlaste kontsert ja tänujumala-

teenistus, samuti õpetajate kokkutulek. Ka lapsevanemad olid aktiivsed, esinedes ja korraldades mitmeid ettevõtmisi – küll bändikontserti andes, küll esinedes või karnevalidel osaledes. Lasteaia lõpetamise üheks tähtsaks rituaaliks oli selleks ajaks kujunenud “Öö lasteaias”. Alguse oli saanud ka projektinädalate tava.

21.08.2008 avasime oma teise tegevuskoha – mudila Koidu tänaval, kus paikneb kaks rühma kõige pisemaid lapsi. Lasteaias oli sellest hetkest alates 4 rühma 17 lapsega. Ubinat ehk sõimerühma avamine toimus 12.10.2009 koguduse maja hoovimajas. Esimest korda said meie lasteaias käia ka alla 3-aastased. Nüüd on kaetud kogu vanuseskaala 1,5–7 eluaastat ja oleme välja kujunenud täismahus lasteaiaks. Kollektiiv on kasvanud peaaegu 20 inimeseni.

2010. aastal aktiveerus lapsevanemate ja õpetajate toimkond kooli loomiseks, millest oli küll juba pea 20 aastat unistatud, kuid alati oli algatus soiku jäänud. **2012. aasta** sügisel võttis Kaarli koguduse nõukogu vastu otsuse asutada **Kaarli Koguduse Lasteaed-Põhikool**. Kool sai endale uue logo ja sümboolika. 2013. aasta juunis andis Haridus- ja Teadusminis-

Kaarli Kooli 3. klassi lapsed koos õpetaja Sven-Joonatan Siibakuga

teerium välja koolitusloa Kaarli Koolile, mis nüüdsest hõlmab nii lasteaeda kui põhikooli. Igal aastal võetakse vastu uus esimene klass, kuni kool kasvab välja täie mahuga põhikooliks. Suvel 2014 toimusid koguduse majas suured ümberkorraldused, mille raames sai ka lasteaed uued ruumid, mahutades ära 3 rühma. Koidu tänava majja jäid kaks nooremat lasteaia rühma, Kaarli hoovimaja on sellest alates aga ainult kooli päralt. Sügisel 2015 õnnistati Kaarli Kooli lipp.

Palju rõhku pöörame lasteaia ja kooli omavahelisele koostööle, mitmed suuremad pühade tähistamised toimuvad ühiselt. Möödunud sügisel pidasime juba

20. aastapäeva, mida tähistasime kohe kogu nädala! Pidustustega seoses toimus novembri esimesel nädalal hulk toredaid üritusi, kõik meie lasteaia sünnipäevale pühendatud.

Sünnipäevanädal algas suurejooneliselt 1. novembril tänujumalateenistusega Kaarli kirikus, kus osalesid ja teenisid kaasa nii lasteaialapsed kui ka -õpetajad. Jumalateenistuse lõpus jagasime kringlit ja sünnipäevatorti ka kogudusega. Tänasime Jumalat õnnistuse eest, et 20 aasta jooksul on ühest rühmast täies mahus lasteaed kasvanud, mis on omakorda edasi kooliks arenenud. Palusime õnnistust ka edaspidiseks, et meie puu ikka head vilja kanda võiks. Kuna tegemist oli ühta-

gu kõigi pühakute päevaga, olid õhtuks end kirikus sisse seadnud Eesti silmapaistvaimad vanamusika esindajad eesotsas Andres Mustoneniga. Hortus Musicuse kontsert "Venite ad me/Tulge mu juurde" helises kõigile kuulajatele heategevusliku eesmärgiga Kaarli Kooli toetuseks. Kavas oli Heinrich Schütz, Claudio Monteverdi jt. Heategevuskontsertidest on kujunemas traditsioon: seekordne oli juba neljas omataoline. Need kontserdid teenivad kaht eesmärki – ühelt poolt tutvustada meie lasteaeda ja kooli laiemale üldsusele ning teiselt poolt koguda annetusi mõne konkreetse projekti läbiviimiseks. Sel aastal koguti annetusi väikekannelde soetamiseks lasteaia ja kooli muusikalise hari-

Kaarli Kooli lasteaia ja kooli endised ja praegused õpetajad.
Vasakult esimeses reas: Lea Edminster (Raja), Ellen Tamm, Lea Krall, Triinu Pöder, Anne Haagen, Katrin Aksiim.
Teises reas: Signe Aus, Eda Gebruk, Eva Maksimova, Alice Haav, Brigitta Tasane, Mari-Ann Oviir, Helen Treier,
Kaie Tanner, Ragne Arumägi (Pakk).
Kolmandas reas: Andra Klimov, Margus Kägu, Eda Hallmägi, Siret Reinaru, Eva-Theresa Martens, Diane Starkopf,
Kristiin Agasild, Sven-Joonatan Siibak, Katri Lehtlaan, Anne Sildna, Tiina Laid.

duse tarbeks. Kontserdil oli väga palju rahvast ning suurt rõõmu valmistas seegi, et ansambli muusikaline sõnum oli meeltmööda ja jõukohane lastele, kes Hortus Musicusele kontserdi lõpus ka ise tänulaulu laulsid. Lahketele muusikutele kingiti tänutäheks meie laste või õpetajate tehtud ingliteemalisi meeneid.

Jumalateenistuse ja heategevuskontserdiga oli nädalale võimas avalööök antud. Sellegipoolest jätkusid toredad ettevõtmised. Teisipäeval tulid lasteaeda külalaste meie endised lasteaialapsed,

praegused vilistlased. Lasteaia vanimad vilistlased on nüüdseks juba ise lapsevanema rollis. Planeeritud oli tavapärasest erilisem muusikatund, puutöötund, jalgpallitund, muidu sporditund ja ka tsirkuseminutid. Lapsed rõõmistasid uute õpetajate üle väga!

Neljapäeval toimus Jakob Westholmi Gümnaasiumi aulas suur Kaarli Kooli lasteaia vilistlaste ja praeguste laste sünnipäevakontsert. Võimalus oli uudistada vanu fotoalbumeid, soetada Kaarli Kooli sümbollikaga meeneid ja saada osa varasemate lendude

lõpetajate ning ka kõigi praeguste lasteaialaste meeolukatest esinemistest. Etteasted tegi eriti põnevaks see, et kõik need olid erinevatest valdkondadest. Näiteks oli esindatud klassikaline muusika mitmesugustelt instrumentidelt, laul solistidelt koorideni, luuletused, jalgpalliminutid jpm. Esinemiste vahele meenutasid oma või oma laste lasteaiaaega vilistlased ja nende vanemad. Väga populaarseks osutusid aastate jooksul kirja pandud laste ütlused ja naljad, mida õpetajad ette lugesid. Õhtu lõpuks oli võimalus kõigi vanade

Kaarli Kooli lasteaia vilistlased

sõpradega ühisele pildile jääda ja elavas vestluses lasteaiajärgsetest aegadest muljeid vahetada. Kohale oli tulnud esindajaid peaaegu kõigist lendudest.

Reedel tähistasime kooli ja lasteaia sünnipäeva omakeskis rühmades ja klassides. Sellele eelneval päeval olid lapsed küpsetanud mitut sorti tordikesi Kaarli Kool auks, et neid siis õigel päeval peomeeleolus küünaldega ehtida ja sellega päev eriliseks muuta. Kaarli Kooli kombe kohaselt toimus kõikides rühmades ja klassides ka iga-aastane sünnipäeva mälumäng, mis sel aastal kooli õppeaasta teemast lähtuvalt pealkirja "Ihu, hing ja vaim" kandis.

Pidulik nädal päädis kulminatsiooniga laupäeval – toimus Kaarli Kooli lasteaia 20. sünnipäevale pühendatud heade mõtete päev – pidulik esinemiste- ja ettekannetepäev meie kollektiivi ja põhiliste koostööpartneritega koos sünnipäevatoridi, väikese konverentsiosa ja heade mõtete ning

soovidega. Suur rõõm oli näha, et õnnesoove ja toetust oli tulnud väljendama nii palju sõpru – nende hulgas ka EELK peapiiskop Urmas Viilma, RaM Veskimöldre Lasteaia esindajad, sõbrad Toomkoolist, Haridusametist ja Tallinna Ülikoolist. Loomulikult ei puudunud ka meie oma koguduse juhatuse esindajad. Päeva alustasid Kaarlikese muusikastudio Suzuki viiuliõppe eriala õpilased, kelle esinemiste vahele oli põimitud meeleolukaid väljavõtteid lasteaia ajaloost ja pildiarhiivist. Põnevate ettekannete kaudu kutsusid kaasa mõtlema ja arutlema näitleja, lavastaja ja õppejõud Anu Lamp, teadusfilosoof ja õppejõud Enn Kasak, vaimulik, hingehoidja ja nõustaja Naatan Haamer ning õpetaja ja koolijuht Josemaria Camean Ariza. Pärast akadeemilist osa suundusid meie praegused lasteaia ja kooli ning ka endised lasteaia õpetajad taas kord lõbusale kokkusaamispeole. Päeva jooksul sai iga külaline õunakujulisele

paberikesele kirja panna tähtsamad mõtted ja soovid, et need lahkudes meisterdatud õunapuule viljadeks riputada. Säilitasime need armsad soovid ja mõtted, et neid hiljem ikka meelde tuleta da ja neist kannustust saada. Oli äärmiselt meeleolukas nädal, mis andis palju indu ja inspiratsiooni edaspidiseks. Toome siinkohal välja ka mõned meile kirjutatud „õunakesed“ heade mõtete päevalt:

- Te olete istutanud metsa ja ehitanud silla. Õnnistust!
- Valikuvõime eeldab tarkust, mis on seoste loomise võimekus. Soovin tarkust sellist terviklikkust kasvatades jagada!
- Aitäh, et on olemas üks hea ja südamluk koht, kus saab kosutust lisaks väikese lapse hinge le ka suure hing!
- Hariduses on kõige tähtsam perekond, pere õndsus. Koolis on esikohal lapsevanemad, siis õpetajad ja alles siis õpilased. Entusias m tuleb sõnast JUMAL!
- Peame meeles, et iga uus päev on uus väike ime.
- Olete ilus eeskugu koolist, kus luuakse pidevalt häid mõtteid, toetudes kristlikele väärtustele ja perekeskssele mõtlemisele. Rõõmu, headust ja õnnistust Kaarli Kooli perele!
- Kõik ilus saab alguse heast mõttest ... Unistused jäägu meid alati saatma ja võimalik, et ükskord saavad nad ka reaalsuseks.

Triin Kuusk

Neli sonetti

LOOTUS PANE LOOJA PEALE

Taevalindudel on pesa
ja metsloomal urg.
Aga inimlaps eksleb üha –
miks on ta nii kurb?
Lootus pane Looja peale,
kohta oma Issandat!
Palves mõtle ainult heale,
kuivata kõik pisarad!
Valida kas hea või kuri,
must või valge –
pimedus või valgus.
Oma kambris läida tuli –
rahu maa peal,
uue elu algus.

KADUNUD POEG

Millal leian kodutee
sinu juurde, Isake?
Eksinud olen ma pimedas metsas,
välja siit tahan ma.
Kus on tuli, et saaks sooja –
päike läinud ammu looja.
Väsinud olen ma rännakust pikast,
puhata tahan ma.
Kes sealt tuleb laternaga,
valgus helgib puude taga.
Ta mu Päästja viimsel tunnil,
koju nüüd jõuan ma.
Halleluuja, halleluuja,
koju nüüd jõuan ma.

*Bonn Diptych "Inglite koor",
ca 1480–1490.*

INGLIKOORIDE ÜLISTUSEKS

Oo, taevased inglikoorig,
te kuldne kannel heliseb!
Aga inimene on kurt ja tumm,
sest ta ei kuule teie lauluviit.
Ta kuulnud on paradiisist
ja igatseb ära siit.
Aga Taevariik tuleb maa peale –
nii öelnud on Önnistegija.
Halleluuja, hoosianna kõrges!
Palun valvake mu und ja palet,
jäägu eemale kõik halb ja vale!
Pange minu pillid häälede,
kui lauluviisid selgeks saan,
siis mängin seitsmel kandlel korraga.

MEDITATSIOON

Vaikuses sünnivad mõtted,
rändamas lõputuid radu.
Vaimus ei tunnista tõkkeid,
ei käsku, ei keeldu, ei tabu.
Tuule käes lendlevad lehed,
liueldes ulmades, udus.
Veel pole nähtavad tähed,
pilv varjab igavest kodu.
Valguses säravad hooned –
asemeid kõigile jagub.
Kadunud äikesenooled
ja uduloor äkitselt hajub.
Vaikuses sünnivad mõtted,
rändamas lõputuid radu...

Merike Kleemann

Uskumatu lugu

Üks kaheteistkümnest

Nüüd, kevadel, kui loodus on är-
ganud ja kõik tärkav ja kasvav on
kui paralleel Jeesuse ülestõusmi-
sele, tundub kummaline mee-
nutada apostel Toomast. Pigem
sobib see mees, kes kannab rah-
vasuus apostlile sobimatut hüüd-
nime Uskumatu Toomas, kokku
talvega. On ju uskumatuski mi-
dagi pimedat ja hämarat ning eks
seetõttu ole tema päevgi sobita-
tud kokku 21. detsembriga. Kuna
sel päeval on valgust kõige vähem,
tekib kahtlus, et pimedus võibki
valgust võita. Ja ka Toomas, „üks
kaheteistkümnest“, oli kõhkleja.

Keegi on öelnud, et Jeesus ek-
sis oma jüngrite valikul. Juudas
reetis ta. Matteus oli varem põla-
tud tõlner. Peetrus salgas, Toomas
kahtles. Keegi teine oletas, et ehk
polnud siis Kristusel kedagi pa-
remat võtta. Kuid ometi said just
neist meestest – peale Juudase –
apostlid, kes kandsid inimkonnale
edasi uue õpetuse valguse!

Põletav küsimus

Johannese evangeeliumi järgi ära-
tasid Tooma sõnavõtnud tähelepanu
kolmel korral. Esimest korda mai-
nitakse teada siis, kui Jeesus läks
Juudamaale Betaaniasse Laats-
arust surnuist üles äratama. Ta-
judes ohtu, sest sealkandis olid
kohalikud elanikud otsinud või-
malust Jeesust kividega surnuks
visata, ütles Toomas kaasjüngrite-

tele: „Lähme meiega, et temaga
koos surra!“ (Jh 11:6). Selline
valmidus eneseohverduseks teeb
talle au, kuid Kristuse ristilöö-
mispäeval teda risti all ei nähtud.
Seal oli naiste kõrval vaid Johan-
nes. Toomas aga varjas end koos
kõigi ülejäänutega, et tedagi ei
tabaks õpetaja saatust. Siiski ei saa
me seda talle ette heita, sest ise-
gi Jeesus ütles, et vaim on valmis,
kuid liha on nõder.

Veel tekkis Toomal põletav
küsimus viimasel õhtusöömaajal.
Teda ajas siis segadusse Jeesuse
lause: „Ja kuhu ma lähen, sinna te
teate teed.“ Suutmata end tagasi
hoida, libisesid ta huultelt sõnad:
„Issand, me ei tea, kuhu sa lähed,
kuidas me siis võime teada teed?“
(Jh 14:4–5). Tema küsimus, mis
tegelikult on vastuväide, toetub
loogikale ja on konstrueeritud
loogikareegleid kasutades. Järeli-
kult oli Toomas kainelt mõtlej ja
analüüsiv inimene, erinedes seega
tulipäisest Peetrusest ja tundlikust
Johannesest. Ähmased vihjed,
müstika ja ebakindlad lootused
polnud tema jaoks! Aga ta julges
seda tunnistada.

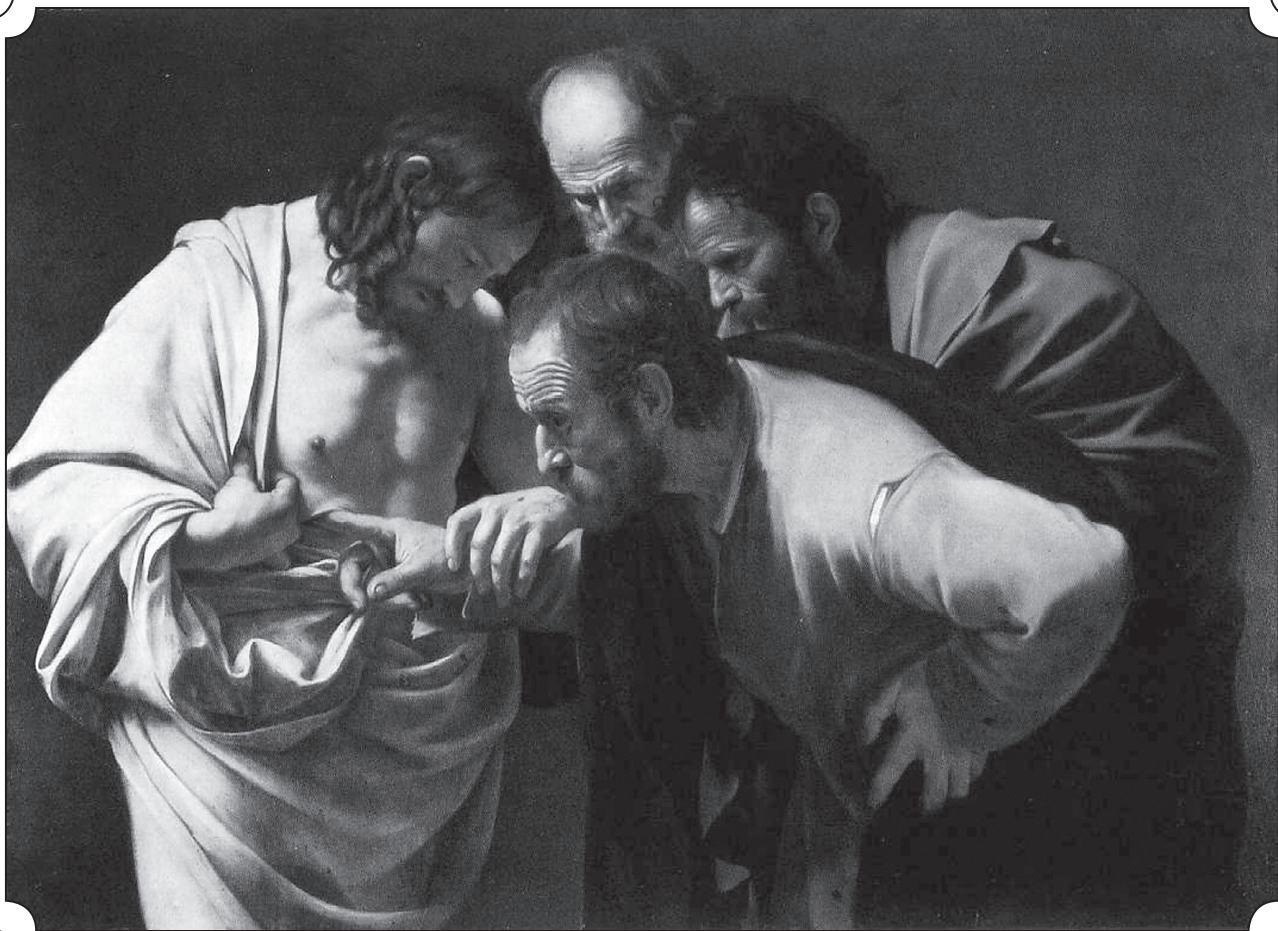
Toomas ei ole kohal

Veelgi enam kerkivad need oma-
dused esile tema kohtumisel üles-
tõusnud Issandaga. Nimelt siis,
kui Jeesus ennast jüngritele esi-
mest korda ilmutas, polnud teda
teiste hulgas. Miks puudus just

Toomas, evangeeliumid ei selgi-
ta. Mingit põhjust teistest kõrvale
hoida tal polnud, sest ta ei olnud
ei reetja ega salgaja. Võib-olla ei
suutnud Toomas tõsise mõistu-
seinimesena teiste ülevoolavaid
emotsioone välja kannatada? Või
vaevas teda sügav lootusetus, sest
polnud enam kedagi, kellelt liht-
said ja selgeid juhiseid saada? Me
ei tea seda, kuid me teame, et siis
teda seal ei olnud. Küll kohtus ta
kaaslastega pisut hiljem ja kuulis
neilt imelist sõnumit: „Meie ole-
me näinud Issandat.“

Kuid uskumatu küll – Toomast
ei veennud isegi tunnistajate roh-
kus! Tema, kellest meie ajastul
oleks ehk saanud loodusteadlane,
vajab isiklikku kogemust. Ta otsis
konkreetsust, lootis näha naelajäl-
gi. Ja vähe sellest: ta teatas täies-
ti süüdimatult, et soovib läbi viia
meditsiinilise katse – pista oma
käsi Jeesuse külje sisse, et veendu-
da haava ehtsuses. Võis see ju olla
hoopis pinnaline ja Jeesus polnud-
ki ehk surnud, vaid oli ainult haa-
vatud? Seega sai ta toibuda ja olla
mitte „jälle elus“, vaid „veel elus.“
Või oli haav üksnes peale maalitud
ja tegemist oli Jeesuse teisikuga?
Nii seda kui teist on hiljemgi ole-
tatud ...

Paistab, et Toomas ei olnud ko-
hal mitte ainult füüsiliselt, vaid
kahtlustesse vajunult ka vaimselt.

*Michelangelo Merisi da Caravaggio (1571–1610).
Uskmatu Toomas. 1602–1610. Õli. (Itaalia)*

Sõrm sees

Kuid kaheksa päeva pärast olid jüngrid taas kodus ning seekord oli Toomas nendega. Kuigi ukсед olid lukus, tuli Jeesus sisse ja pöördus pärast rahusoovi otse Tooma poole. Kõiketeadjana oli talle teada Tooma soov sooritada omalaadne teaduslik eksperiment, seepärast pakkus ta oma käsi vaatamiseks ja külge kompamiseks. Kas Toomas vajas seda tõesti ikka veel? Läbi suletud ukse sisenemine pidi olema ometi piisav argument igale kõhklejale! Kuid Jeesus pakkus tõesti oma keha uuringuteks.

Jällegi jääb meile teadmata,

kas Toomas selle uskumatu pak-kumise päriselt vastu võttis ja sõrme sisse torkas. Kuid ta vähemalt vaatles haavu enne seda, kui hüüatas äratundmise rõõmus: „Minu Issand ja minu Jumal!“ (Jh 20:28). See asjaolu selgub Jeesuse südantkriipivast küsimusest, kas Toomas usub seepärast, et on näinud? Jah, siiski vaid selle pärast.

Kaks Toomast

Kunstis pole uskumatu lugu uskmatust Toomast eriti populaarne. See on ka arusaadav, sest vaatajat erutab ju ikka tõeliselt halb ja tõeliselt hea. Pealegi kõigutab

Tooma tumedam pool idealiseeritud ettekujutusi apostlitest kui ideaalsetest üliinimestest. Kui, siis pigem juba kahetsev Peetrus, kelle kaudu saab väljendada suuri emotsioone! Aga Toomas? See igav tüüp, mõtte-, mitte tundeinimene, pole kunstnike jaoks.

Ometi on need, kes on julgenud teemat käsitleda, loonud midagi tõeliselt vaimselt ning näidanud üht suurimat vastasseisu maailmas – armastav Jumal ja kahtlev inimene. Vastasseisu, millest kasvab välja usk, mis muudab vastuolu kooskõlaks.

Hämmastav, et sisseelamine

piibliteksti ja inimolemuse tundmine on lasknud luua kaks üsna sarnast maali. Need mõlemad on valminud 17. saj alul, kuid üks Itaalias, teine Flandrias. Nende autoridki on oma loomult vastandlikud. Abraham Janssens (1567/1575–1632) oli edukas meister ja pereisa, Antwerpeeni maalitsunfti juht. Teine autor, Michelangelo Merisi da Caravaggio (1571–1610) oli seevastu aga rahutu hing, kelle taltsutamatu temperament tekitas talle sama palju probleeme kui ta kaasini-mestele.

Kuigi on võimalik, et Roomas õppinud flaamlane sai oma teose loomiseks inspiratsiooni kuulsalt itaallaselt, pidi Janssens oma teose loomiseks minema kaasa tema mõtteviisiga. Nii kujutas temagi oma küljehaava näitavat Jeesust, kes juhhib ise kahtleja sõrme otse haava. Toomas ise on täis otsustavust eksperiment lõpuni viia. Vähe sellest: usaldamata oma kompimismeelt, puurib ta ristilöömise märke ka silmadega. Erinevalt aga Jansseni Toomast, kes on oma uuringute tulemustega rahul, peegeldub Caravaggio apostli ilmes üllatus. Paistab, et ta on teada saanud midagi ootamatut, kuid seda ikka veel mitte täiesti uskudes püüab tungida veelgi sügavamale.

Teised jüngrid on aga mõlemal pildil toimuvast samavõrra haara-

*Abraham Janssens van Nuyssen (1567–1632)
Tooma uskmatust. 1610–1615. Õli (Flandria)*

tud ning lausa söövad silmadega. Jansseni maalil moodustavad nad lähemale trügiva massi, Caravaggio omal on neid kaks – noor ja vana. Näib, nagu sümboliseeriksid need vastavalt inimkonda ning noorust ja vanadust. Elab ju kõigis inimestes jõud, mis tahab enne näha ja alles siis uskuda. Seepärast

kõlabki nende maalide sõnum läbi aegade, puudutades meidki: „Õndsad on need, kes ei näe, kuid usuvad“ (Jh 20:29).

Anu Allikvee